

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2025. szeptember
XXXII. évfolyam 3. szám

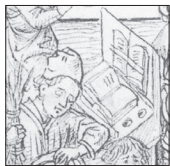
Bevallom, a Megyeri út nem miattam lett híres. Akadnak nálam jóval ismertebb kertszomszédok is: a stadion és a temető.

Mi hárman egymás között évtizedek óta azon vitatkozunk, hogy az emberek számára melyikünk a legfontosabb. A stadion szerint az élet értelme a játék, a sport, és egyedül ő kínálja azt a helyet, ahol a drukerek kiengedhetik a lila-fehér gőzt. A temető azt vallja, hogy a sírkert a béke szigete, az újpestiek végső nyughelye, amely mindenkit befogad. Én meg csak legyintek mindkettőjükre, mert hiszem, hogy a falaim között rejlik a tudás, a közösség és az ifjúság. A megyeri kisgyerekek nálam tanulják meg a betűvetést, az olvasást, és itt válnak öntudatos diákká.

Alapításom után több mint húsz évet kellett várnom, mire 1935-ben saját, korszerű, otthont kaptam a Megyeri úton. Most leszek 90 éves, és mit tagadjam, átesem már néhány ráncfelvarráson. Hajdan a fiúknak és a lányoknak külön-külön kapubejárattal szolgáltam, és egész nap azt figyeltem, hogy az eltérő osztályok nem futnak-e véletlenül össze az udvari tornapályán. Azóta sok víz lefolyt a Megyeri híd alatt, változtak az idők és már nem számolom, hogy hány gyerekszerelem szövődik a falaim között. Hallom, hogy a 103 éves kertszomszédom nyugdíjba készül, és a lila-fehér gőzt hamarosan a Főti úton eresztik ki a szurkolók. Remélem, hogy azért a „nagy öreg” is talpon maradhat és még sokáig vitatkozhatunk azon, hogy kinek mi a legfontosabb. □ *Barta Flóra*

A megyeri iskola emlékkönyvéből

„Tanulmányaimat 1932-ben kezdtem el a Béla utcai elemi iskolában. Ez a régi kúriaszerű épület nem iskola céljára épülhetett. Az alagsorban is voltak tantermek és ott volt a pedellus lakása. Volt leány, fiú és vegyes osztály. [...] 1934-ben, a Baross utcában a híres tüdőgyógyász Gárdy Jenő által alapított gyermek szanatóriumot elköltöztették, ebben az épületben kapott helyet az iskola, ami itt két évig üzemelt.” (Ludvány Mária, 1932-ben I. osztályos)

„1929. júliusában születtem [...] és hatévesen, rendes időben 1935-ben kezdtem meg az elemi iskolai tanulmányaimat. Az iskolát abban az évben nyitották meg. Csodaszép volt. A fényes, vadonatúj padokba még megilletődöttebben ültünk be, mint egyébként is tettük volna. A tanító nénink Hessz Paula volt, négy éven át tanított. Áldom az emléket, hogy problémamentesen megtanultam írni, olvasni, és számolni.” (Szulovszky Zoltánné sz. Eibel Éva, 1935-ben I. osztályos)

„1949-ig az öreg szürke épületben bal oldalt a lányok, jobb oldalt a fiúk jártak. A fiúknak tilos volt a lányok felőli kapun közlekedni. Az osztályokban padok voltak, a fűtés széntüzelésű vaskályhával történt. Télen a pedellus gyújtott be a kályhába, amit nappal, a kijelölt naposok fűtöttek tovább. Ez azért volt jó, mert ha előre tudtuk, hogy dolgozatírás lesz, akkor nagyon füstölő tárgyat tettünk a tűzre (rongyot, vizes szénport) amitől olyan füst lett, hogy ki kellett rohanni az osztályból. Így elmaradt a »doga«. A tüzelő akkortájt elég kevés volt. Volt úgy, hogy minden diáknak otthonról kellett hozni legalább 1 db fát, vagy 1 db brikettet (préselt szénpogácsa).” (Ürögi László, 1946-ban I. osztályos)

„Bejártam a világot, jelenleg Franciaországban élek. Volt alkalmam próbára tenni [...] a Megyeri Úti Iskolában kapott erkölcsi alapokat a világ legkülönbözőbb pontjain, mint Dél-Amerika, Ázsia és egyebütt. [...] Azt mondták nekem, hogy higgyek a nagy amerikai multinacionális cégekben, tegyem magamévá [...] gondolkodásmódjukat, amire

azt választottam, hogy az én gondolkodásmódot a szüleim és Gombás tanító néni (az iskola melletti házban lakott a Fóti úti fronton) alapozta meg első osztályos koromban, amikor megtanított írni, olvasni, számolni, és mindezek szeretetére, mindezt feltétlen szeretettel, odaadással.” (Kristóf Dániel, 1954-ben I. B. osztályos)

„1969-ben kezdtem az első osztályt. Megszeppenve, hátra tett kézzel ültünk az iskolapadban. Csak lányok, mert az első évben még lány iskola volt. 1970-ben lett koedukált. Először nehezen fogadtuk a fiúkat, akik »betolakodtak« az iskolánkba. Voltak veszedések [...], de tanárnőnk Etelka néni segítségével sikerült megszoknunk egymást. [...] Mozgalmas közösségi élet volt. Készültünk a kisdobos-, felsőben az úttörőávitásra. Gyűjtöttünk papírt, sportoltunk, voltak tanulmányi versenyek, látogattuk az öregeket a közeli szociális otthonban, kirándultunk, és persze mindent beírtunk az őr naplójába. A rajok, vagyis az osztályok között is verseny volt.” (Kovácsné Zengővári Éva, 1969-ben I. osztályos)

„Ha a régi iskolában, a kis tornateremben volt óránk, azt jobban szerettük, mint a nagyot. Itt barátságosabb volt minden, az öltöző, a felszerelés még békebeli. (Talán apukámék is még ezeken tornáztak az ötvenes években.) De a legjobb az volt, hogy itt az alagsorban egyből, ahogy leérünk a lépcsőn, balra volt a gondnoki lakás (ma talán ez a táncterem), ahol az aranyos iskolagondnok néni lakott. Egy alkalommal, nagyon finom sütiillatot éreztünk a nyitott ajtón át, meg is jegyeztük, hogy »milyen finom lehet az a süti!«. Persze erre morogva, de jó szívvvel megkínált minket. [...] Aztán persze később is többször jutott finom zserbó vagy almás pite, ami dél körül többünknek »életmentő« volt, tekintettel arra, hogy a tízórainkra már nem is emlékeztünk. Az ebéd még messze volt, és abban az életkorban voltunk, amikor a lányok a legnagyobbat nőnek.” (Libárdi Livia, 1982-ben I. osztályos)

(Összeállította: Barta Flóra)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
HIRMANN LÁSZLÓ

A szerkesztőbizottság
tisztelt elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
DR. HOLLÓSI ANTAL
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:
IVÁNYI JÁNOS
KRIZSÁN SÁNDOR
LŐRINCZ RÓBERT
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:
BARTA FLÓRA *fordító*
BERTALAN TIVADAR *képzőművész,
író*
HIRMANN LÁSZLÓ *tanár,
gimnázium-igazgató*
IVÁNYI JÁNOS *okl. építőmérnök*
DR. KÖRÖS ANDRÁS *ny. kúriai bíró*
DR. KÖRÖSNÉ DR. MIKIS MÁRTA
ny. tudományos munkatárs (OFI)
LASZIP GÁBOR *történész*
LUKÁCS KRISZTINA *tanár*
ROJKÓ ANNAMÁRIA *újságíró,
szerkesztő*
DR. SIPOS LAJOSNÉ *ny. iskola-
igazgató*
DR. SZERÉNYI MÁRIA *ny. tanár*

Kiadja: Újpest Önkormányzata
Műszaki szerkesztő:
GELLÉRT KATALIN
Nyomdai kivitelezés:
SPÁCIUM BT.
Felelős vezető: KOÓS GÁBOR

Digitális archívum:
ujpest.hu oldal, „Kerület” menüpont

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2025. szeptember
XXXII. évfolyam 3. szám

A Megyeri Úti Általános Iskola kilencven éves épülete (részlet) (Forrás: Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény)

1	BARTA FLÓRA <i>Megyeri (Van-e ki e nevet nem ismeri?)</i>
Múltidéző	
2	<i>A megyeri iskola emlékkönyvéből</i> Összeállította BARTA FLÓRA
Tanulmány	
4	LASZIP GÁBOR <i>Futball és világháború 1944 őszén, 3. rész</i>
6	KÖRÖSNÉ DR. MIKIS MÁRTA <i>A közoktatás bölcsője Újpesten, 1. rész</i>
Közlemények	
9	DR. SZERÉNYI MÁRIA <i>Egy újpesti tanár, a nagyapám, Szinkovich Jenő</i>
12	ROJKÓ ANNAMÁRIA <i>Újabb epizódok Aschner Lipót életéből „Adtam egy pár tanácsot, ha kellett...”</i>
15	DR. KÖRÖS ANDRÁS <i>Polgári élet Újpesten a 20. század első felében, 3. rész</i>
17	LUKÁCS KRISZTINA <i>Nádas József, a Könyves legendás tanára</i>
19	IVÁNYI JÁNOS <i>Volt egyszer egy Ady Endre Művelődési Központ</i>
22	DR. SIPOS LAJOSNÉ <i>Újpest közoktatása az Újpesti Pedagógiai Szemle tükrében (1995 – 2008), 2. rész</i>
24	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Emlékképek Bertalan Tivadarról</i>
24	BERTALAN TIVADAR <i>Plein air</i>
Híres újpestiek	
25	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Vadady Albert</i>
Interjú	
28	ROJKÓ ANNAMÁRIA <i>„Én szolgáló tanárnak gondolom magam”</i>
32	Helytörténeti hírek

Futball és világháború 1944 őszén, 3. rész

A hadibajnokság az elmaradt mérkőzések pótlásával 1944 decemberében folytatódott.

Az utolsó két, még elmaradt találkozó közül a BSZKRT – Szentlőrinc találkozó pótlását december 24-ére, a Ferencváros – Újpest mérkőzését december 25-ére tervezték. A bajnoki címről döntő rangadó kezdési időpontját harmadszor, és immáron véglegesen délelőtt 10:30-ra ütemezték a felek – így biztosítva, hogy légiriadók esetén is sötétedésig be tudják fejezni a találkozót. A különböző csapatok törlése és az újrajátszások miatt ekkor mind az Újpest, mind a Ferencváros 18-18 ponttal, egy-egy vereséggel állt a tabella első két helyén, köztük csak a gólarány döntött az FTC javára.

Az Újpest előtt azáltal, hogy december 17-én a zöld-fehérek vereséget szenvedtek a MÁVAG-tól, felcsillant a bajnoki cím lehetősége, mivel csupán egy lila-fehér győzelem is elég lett volna az aranyéremhez. A mérkőzésre nagyon készültek a Lilák és váratlanul erősítéshez jutottak a meccs előtti héten, amikor a hónapok óta frontszolgálaton lévő Nagymarosi Mihály, a fantasztikus képességű fedezet edzésre jelentkezett, mivel szabadságot

kapott. Ráadásul Rudast, a ferencvárosiak jobb hátvédjét motorbaleset érte, aki emiatt nem játszhatott. Végül hiábavaló volt minden fogadkozás és készülődés. Bár az előző napon a BSZKRT – Szentlőrinc mérkőzést még megrendezték – a közlekedési csapat győzött 2:0-ra –, azonban a szezon legfontosabb találkozóját, az aranyéremről döntő Ferencváros – Újpest derbit végül sohasem játszották le. A bizakodó tömegek háromnegyed tíztől tömött sorokban haladtak az FTC-pálya felé, ahol már mindkét csapat jelen volt, azonban a szurkolók azt a tájékoztatást kapták a helyszínen, hogy a rendőrség telefonon visszavonta a mérkőzés engedélyét, így a rangadó meccs örökre elmaradt. A front és a szovjet Vörös Hadsereg karácsony napjára Budapestre ért, megkezdődött a főváros ostroma. A futball

Kertész Géza újpesti vezetőedző, korábban válogatott labdarúgó, az ellenállási mozgalom tagja (1894–1945) (Forrás: nagyonvar.hu)

Hadibajnokság 1944		M.	Gy.	D.	V.	Gólok	P.
1.	Ferencváros	10	9	0	1	43:10	18
2.	Újpest	10	9	0	1	38:16	18
3.	Csepel	11	7	0	4	32:28	14
4.	Gamma	11	5	2	4	24:18	12
5.	Nemzeti Vasas	11	5	1	5	21:20	11
6.	MÁVAG	11	5	1	5	24:30	11
7.	Zuglói Danuvia	11	5	1	5	28:36	11
8.	Elektromos	11	5	0	6	28:24	10
9.	Ganz	11	4	2	5	26:25	10
10.	Kispest	11	3	0	8	27:33	6
11.	BSZKRT	11	3	0	8	14:31	6
12.	Szentlőrinc	11	1	1	8	9:43	3

Az 1944 őszi hadibajnokság befejezetlen, a bajnoki cím eldöntetlen maradt. A féléldényes hadibajnokság a fenti állásnál ért véget (Forrás: a szerző által szerkesztett táblázat)

másodlagossá vált, a túlélés lett a cél. A félbeszakadt bajnoksággal lezárult a magyar labdarúgás egy rendkívül sikeres, ám dicstelen véget ért korszaka.

1944 karácsonyát követően legközelebb a harcok befejeztével, 1945. március 11-én futballoztak Budapesten, amikor az újpesti Attila utcai pályán barátságos mérkőzésen találkozott egymással az Újpest és a Csepel csapata. A találkozót 4:2 arányban a csepeliek nyerték. Újabb bajnoki mérkőzésre 1945. május 6-án került sor, amikor az Újpest a Latorca utcában játszott az újjáalakult MTK ellen. Akkor már senki sem gondolt a félbeszakadt bajnokság befejezésére. Egy új Magyarország volt születőben, ami mindenben, így a labdarúgásban is szakítani akart a múltjával. Emiatt fel sem merült az előző éra utolsó bajnokságának lezárása és az első hely eldöntése.

A háború végére a Lilák csapata is átalakult. Számos új játékos szerepelt az újpestieknél, mivel – még 1944 őszén – az ellehetetlenülő vidéki klubokból a Megyeri útra igazolt Laborcz Lajos, Suhai István és Szűcs

Sándor. A keretből ugyanakkor hiányzott a szovjet hadifogságba esett Pozsonyi Ignác, a román hadifogságban lévő Nagymarosi Mihály és a Honvéd Kórház őrzésével megbízott, ám az épület bombázása során elhunyt fedezet, Széphegyi-Schönberger Gyula. Egy zuglói bombázásban halt meg Majerszky János, az Újpest intéző-igazgatója is.

A többi futballistát és vezetőt sikerült megmenteni a frontszolgálattól, amihez a klub vezetői és pozícióban lévő jóakarói felhasználták a légószolgálatot, a Magyar Vöröskeresztet, a városi kórházat, az Egyesült Izzót, sőt még a kisegítő karhatalmi szolgálatot is. Szinte minden játékosnak sikerült valamilyen mentesítő papírt szerezni. A játékosok menekítésében dr. Pesta László tisztifőorvos járt az élen, aki 1944-ben az újpesti légóhatalmi mentőszolgálat parancsnoka volt, majd akit 1945-ben az UTE elnökének választottak. A háborús időszakot sok veszteséggel átvészelő Újpest az új korszakban új erőre kapott, és a következő években letaszíthatatlan volt a magyar labdarúgás trónjáról. □

Tóth-Potya István (1891–1945) és Jánosi Béla (1898–1974) egykori sikeres labdarúgók, majd edzők. 1944 őszén a „Dallamcsoport” tagjaiként hamis okmányokat szereztek, embermentő akciókat szerveztek. Mindkettőjüket letartóztatták; Tóth-Potya Istvánt 1945. február 6-án kivégezték, Jánosi Béla február 12-én kitört a börtönből és életben maradt (Forrás: nagyonvar.hu, a Jánosi család archívuma – engedéllyel)

A közoktatás bölcsője Újpesten, 1. rész

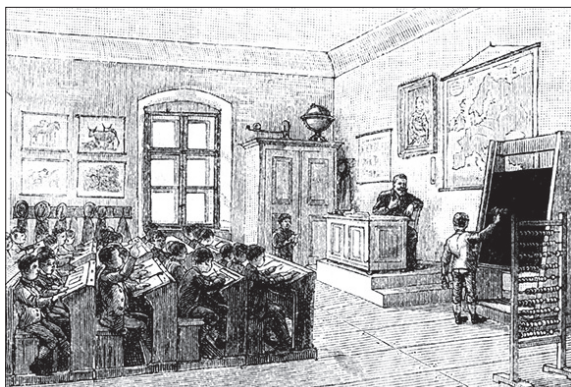

Gróf Károlyi István 1840. március 15-én kelt alapítólevelével hozta létre „a Megyeri pusztáján felállítandó, Új-Megyer nevet viselő gyarmatot”.

Ugyanabban az évben létesült az első községi iskola is, amely így egyidős Újpest alapításával. A korabeli sajtó – az Ofner Pester Zeitung – német nyelvű cikke egy újpesti tanintézet 1841. június 15-én tartott első nyilvános vizsgájáról tudósít. Az újság dicséretesnek tartja, hogy a gyors ütemben fejlődő Újpesten – ahol keresztények és izraeliták példaszerű egyetértésben élnek egymással – már egy oktatási intézménynek is örülhetnek. (A hajdani iskolaalapítás pontos részleteiről az ÚHÉ 2018/2. számában, Lőrincz Róbert tollából olvashatnak.) Az egyre növekvő gyereklétszám miatt ezzel egyidőben hoznak létre egy izraelita felekezeti elemi iskolát is, amelyet 1845-től egy római katolikus intézmény is követ.

Az Eötvös-féle népoktatási törvény

1868-ban született meg Magyarország első népoktatási törvénye, az Eötvös-féle 1868:38. törvénycikk, amely az egész magyar közoktatás gyökeres átformálását tűzte ki célul a kötelező népoktatás bevezetésével. Eötvös József községi iskolák létesítését rendeli el ott, ahol nem működnek egyházi

Elemi iskolai osztályterem szemléltető rajza az 1898-as ABC-s könyvben (Forrás: Gönczy Pál: Magyar ABC és elemi olvasókönyv, 67. o.)

népiskolák. A törvény rendelkezik az iskolaszék és a tanfelügyelők hatásköréről is. Az iskolaszék választott testületében helyet kap a helybeli lelkész és a tanító, valamint a helység lakosainak képviselői, „lehetőleg az oktatásügyhöz értő egyének”. Az iskolaszék választotta a tanítót és felügyelt az iskolai munkára. Ellenőrizte a törvény betartását: a tandíj beszedését, a mulasztások igazolását; rendelkezett az iskolaépület javíttatásáról, taneszköz-beszerzésről; képviselői jelen voltak a vizsgákon, döntöttek a tanító és a szülők közötti vitás kérdésekben.

Újpest ismét élen járt: nemcsak a különböző felekezetek összetartásában, hanem az oktatásügyben is. Már a kezdetektől volt községi iskola „a vallási türelmességnek és békés egyetértésnek legfényesebb bizonyítékaként” és működött iskolaszék. A kiegyezést követő évekre azután az immár 7000 főt számláló település messze kinőtte az alapításkori iskolai kereteket. Nem győzték az új osztályok indítását folyamatosan új tanítókat alkalmazva, valamint a kellő számú tanterem építését vagy kialakítását a már meglévő épületekben. 1869-ben a nagyközségben már négy iskola működött: községi, izraelita, római katolikus, evangélikus; komoly fenntartási gondokkal küzdve és a tanköteles gyermekeknek csupán mintegy felét ellátva. (A témáról részletesen írt dr. Szerényi Antalné, az ÚHÉ 2005/1-3. számaiban.) 1880-tól egyesített állami iskola kezdte meg működését Mády Lajos igazgatásával, amelyek a településen – önálló iskolaépület híján – szétszórtnan helyezkedtek el: több osztályterem volt az Attila utcában, az Árpád úton és a környező utcákban is. Az évtized végén a sokhelyszíni intézményt már az ország legnagyobb elemi iskolájaként említik: 39 osztállyal, bonyolult adminisztrációval. „A rendes elemi iskolai épületek elegendő számban nem lévén, az állami elemi iskolák legtöbb osztálya a város különböző részeiben, bérházakban van elhelyezve [...] harminczkét ilyen bérházban” – írja a Nemzet 1886

januárjában, beszámolva az egyik tanterem súlyos sérüléseket okozó falbeomlásáról. Az alkalmatlan osztálytermek egyre sürgetőbbé tették az önálló iskolák építését.

Élet az új iskolákban

„Az iskolák bérházakban voltak elhelyezve, s a tanterem átalakított lakásokból készültek, s azok rendeltetésüknek sehogy sem feleltek meg.” A tanfelügyelő „az 1897-ik évben megindította a tanácskozást a hatósággal arra nézve, hogy Ujpesten a modern pedagógia követelményeinek teljesen megfelelő iskolák építtessenek” – írja Ugró Gyula polgármester Ujpest monográfiájában. Az iskolaépítés a minisztérium 63759/1898. sz. leirata értelmében meghatározott helyszíneken megkezdődött, jelentős állami támogatással, a nagyközség banki kölcsönére építve. Az első, Lőrincz utcai iskolaépület avatására 1901-ben került sor, ám a következő tanévben már négy új épületnek örülhetett Ujpest szaporodó lakossága: az Attila utcában, az Erzsébet utcában, a Ferenc József téren [ma: Tanoda tér], illetve a Toldy utcában, „mind a modern paedagógia követelményeinek teljesen megfelelő felszerelésekkel és berendezésekkel együtt”.

Az iskolák már korszerű vízvezetékekkel, mosdóhelyiségekkel, tornateremmel voltak ellátva, nagy, világos ablakokkal, széles folyosókkal épültek. A leányok és a fiúgyermekek oktatása elkülönítetten folyt, viszonylag nagy létszámú osztályokban és frontális módszerekkel.

A termek berendezését és a nélkülözhetetlen taneszközöket a Gönczy Pál pedagógus (majd akadémikus, államtitkár) által írt ABC-s könyv szemléltető rajzából-szövegéből is elképzelhetjük, amely a kicsiknek a korszerű iskola felszereltségét tanítja. (Az elemi iskolák 1. osztálya számára készült, a dőlten írott, illetve nyomtatott, kis-, majd nagybetűket logikus sorrendben tanító tankönyvben csak néhány szemléltető kép található. A tusrajzok témája a vásár, az iskola, a falu, a város, az udvar, a sétatér stb.) Az iskola szemléltető képe és annak magyarázó szövege a berendezési tárgyak között említi a tanulói padokat, a „tanító úr asztalát”, a táblát, (a vidéki osztálytermekben a „kemenczét”), a „számoló-gépet”, az „almáriomot”. A szükséges

taneszközök között szerepel „a föld-gömb, a föld-abrosz [falitérkép], a tintás-üveg, az irkák, az írón (plajbász), író-tollak (pennák), a tinta-tartó (kalamáris), a vonalzó (línea), a pala-tábla, a polczon a kártyabetűk és sok más apróság”.

Tankönyvek, taneszközök

Hogyan történt az oktatási segédletek, a tankönyvek, taneszközök kiválasztása? Nem voltak kötelező „egyentankönyvek”, az iskolák, a tanítók, a tanárok a kiadók széles kínálatából választhattak, a miniszteri engedélyekhez igazodva. A könyvkiadók (pl.: Franklin Társulat, M. Kir. Egyetemi Nyomda, Singer és Wolfner, Révai Testvérek) igyekeztek a legmértöbb szerzők alkotásait megszerezni, azokat bírálatra benyújtani az Országos Közoktatási Tanácshoz, amely szakértőkkel választotta ki a tanításra alkalmas könyveket és ajánlotta a minisztérium számára. Az elfogadott tankönyvek és egyéb oktatási segédletek, gyakorlati útmutatók használatát a Budapesti Közlöny hasábjain jelentették meg. Így „a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszernek 1888. évi december hó 20-án kelt 17.358. számú rendelete” részletesen felsorolja, iskolatípusonként szabályozza a tankönyvhasználatot az elemi és felsőbb népiskolák, a polgári iskolák, valamint a kereskedelmi és ipariskolák számára, az anyanyelvi tankönyvektől kezdve a természettudományos és énekkönyveken át a nemzetiségi nyelvi könyvekig, sőt tanári útmutatókat és szemléltető falitáblákat, fali térképeket, atlaszokat is közöl a jegyzék.

Elismerő dícséret az év végén a Virág utcai iskolából, 1899. (Forrás: családi archívum)

Az egyes évfolyamokat sikeresen elvégző diákok szorgalmukért elismerésben részesültek, a mai dicsérő oklevelek helyett még „Kitüntetési-jegy” felirattal. E keménylapú jutalom-kártya grafikája is érdekes információval szolgál: a korabeli oktatást, taneszközöket jellemzi. A tudást megtestesítő tanítómesterhez bújó, könyvet olvasó, illetve a palatáblára írogató gyermekek, háttérben a lábon álló táblával, a számolást segítő, elmaradhatatlan abakusszal és a tintatartóba mártott tollal, mindez a földgömb, térkép, körző, fejes- és háromszögű favonalzó halmazára építve.

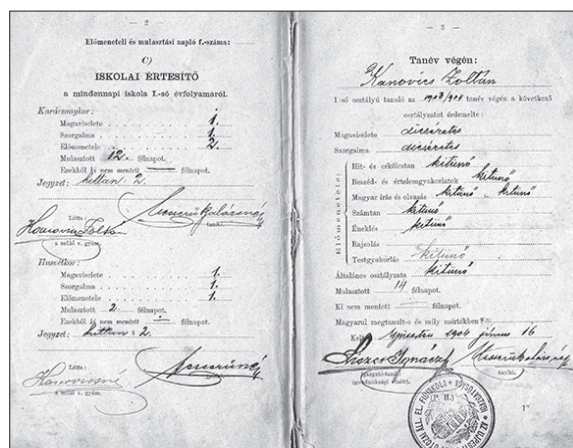
Tantárgyak, a diákok értékelése

A törvényi előírások szerint a tankötelezettség 6 éves kortól 15 éves korig tartott, ennek megfelelően az elemi iskola két szakaszra osztdott: egy 6 évfolyamos alapszakaszra, majd az erre épülő 3 éves felső népiskolára. Természetesen a felsőbb évfolyamok azok számára nem voltak kötelezőek, akik az elemi oktatás alapozó szakasza után más iskolatípusban (polgári vagy kereskedelmi iskola, később gimnázium) folytatták tanulmányaikat. Felső népiskolát olyan községek voltak kötelesek felállítani és fenntartani, amelyek legalább 5000 lakost számláltak.

A kisdíákok magaviseletét és szorgalmát a mulasztott félnapokkal együtt kezdetben havonta, majd később karácsonykor, húsvétkor és a tanév végén értékelték, amihez „Értesítő könyvecske és rendszabályzat” állt rendelkezésre. Előmenetelüket osztályozták, érdemjegyeik év végén bekerültek a „m. kir. vallás-

és közoktatási miniszter által kiadott, 12 fillér bolti árú értesítő-könyvecske” rovataiba, azaz a keményfedelű bizonyítványba. A legjobb jegy az 1-es volt. Érdekesség, hogy a századfordulós bizonyítvány hátoldalán „Az állam tulajdonát képező népiskolai tankönyvek” felsorolása olvasható árjegyzékkel, mintegy könyvajánlatként: a Gönczy-féle ABC-s könyvtől kezdve a „Kivágott papírmintákon” és az Éneklő ABC-n át az V-VI. évfolyamos „Magyarok története” kötetig.

A bizonyítványokból jól követhetők az egyes évfolyamok tantárgyai. Kulcsfontosságú szerepe volt az anyanyelvoktatásnak, a magyar írás és olvasás mellett első évfolyamon külön osztályozták a beszéd- és értelemgyakorlatot, másodiktól a szépírást, majd egyre több (ötödik osztálytól már öt) osztályzat szerepelt magyarból: a folyékony olvasás, tartalmi tárgyalás, magyar nyelvtan, magyar helyesírás és a fogalmazás érdemjegyei is. A felsőbb népiskolai osztályok tantárgyai a törvényi előírás szerint: hit- és erkölcstan, anyanyelv (olvasás és nyelvtan, „írálytan” – írás), számtan-mértan, „történettani tárgyak” (földrajz, történelem, polgári jogok, kötelességek), természettudományi tárgyak (természetrajz, természettan és vegytan), emellett a művészetek (rajzolás, éneklés) is. A testi nevelés a kezdetektől fontos volt Újpesten. A Szentcs József vezette iskolaszék már 1870-ben korszerű tornaszereket rendelt az elemistáknak, jegyzőkönyvbe véve, hogy „ne csak a vegyes iskolai, hanem minden községbeli gyermek és felnőtt részesíttessék a tornázás oktatásában”. A leányoknak – az „életre való felkészítés” jegyében – fontos tantárgya volt a kézimunka: a majdani háztartásukban nélkülözhetetlen kötés, horgolás, stoppolás, foltozás, gomblyukvarrás mellett (akár saját stáfirungjuk elkészítéséhez) a varrás, a hímzés, a slingelés és az aszúrozás alapjait is az iskolában sajátították el. Ezalatt a fiúk az elemi iskola felsőbb évfolyamain már praktikusabb, gazdasági és ipari jellegű oktatásban részesültek; az iskola elhelyezkedésétől (város vagy falu) és felszereltségétől függően: mezei gazdasági/kertészeti gyakorlattal vagy ipari gyakorlattal (mértan és iparrajz), valamint katonai jellegű testgyakorlással kiegészítve az ismert alap-tantárgyakat. (Folytatjuk...)

Elemi iskolai, 1. osztályos bizonyítvány a Toldy utcai fiúiskolából, 1904. (Forrás: családi archívum)

DR. SZERÉNYI MÁRIA

Egy újpesti tanár, a nagyapám, Szinkovich Jenő

Szinkovich tanár úr Újpesten a Ferenc József téren álló polgári fiúiskolában, majd annak jogutódjában, az Április 4. téri Általános Iskola felső tagozatán tanított 1937-től 1954-ig. Német, magyar, történelem és földrajz szakos volt, de a háború után oroszstanárként is dolgozott.

A polgáriiban földrajzot és gyakorlati ismereteket, úgynevezett slöjdöt tanított. Ez utóbbit valószínűleg azért bízták rá, mert hihetetlenül ügyeskező és alkotó fantáziájú ember volt. Nem létezett olyan mesterség, amiben ne tudott volna helytállni. Cipőt javított, vízvezetéket szerelt, asztalt és széket készített, a család első rádióját is ő építette meg, de értett a villanszereléshez és gyönyörű kertjének csodájára járt a környék. Kalandos élete a magyarázat a sokoldalúságára.

Szinkovich Jenő 1887. június 30-án született Felsőcsatáron. Édesapja, Szinkovich Ferdinánd a falu kántortanítója volt, akinek már az édesapja, sőt a nagyapja is ennek a hivatásnak élt. Edesanyja, Szentesi Mária horvát anyanyelvűként nem is tudott tökéletesen magyarul. A tanító a családjában kilenc gyereket nevelt, öt fiút és négy lányt. Minden fiúból pedagógus lett.

A gyerekek közül Jenő volt a legkisebb; ötéves volt, amikor az édesanyja meghalt. A család széthullott, a gyerekek szétszóródtak. Őt a legidősebb bátyja, Gyula vette magához, akivel egész életében tartotta a kapcsolatot.

Jenő, aki a ferences szerzetesrend anyagi segítségével a pápai Állami Tanítóképző Intézetbe került, 1907-ben szerzett oklevelet, majd a budapesti Polgári Iskolai Tanítóképző Intézet nyelv- és történettudományi szakcsoportjában tanult tovább. Rendkívül érdekelte a nyelvészet, elsősorban a tájnyelvek. Tagja lett a Magyar Néprajzi Társaságnak, majd a Magyar Nyelvtudományi Társaság megbízásából nyelvjárási szókincsgyűjtést is végzett. 1913-tól

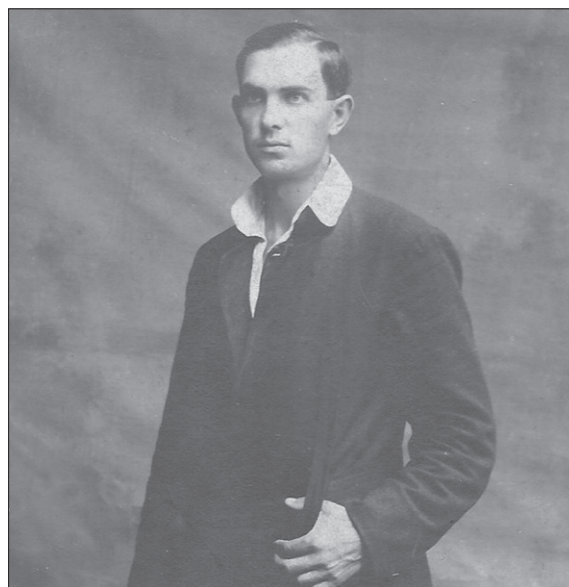
folyamatosan jelentek meg írásai a Magyar Nyelvőr című folyóiratban.

1912-ben a felvidéki Nyitrabajnán (ma: Bajná, Szlovákia) kezdett tanítani, majd egy évvel később Galgócra (ma: Hlohovec) került. A Vág-menti városban ismerkedett meg Balajthy Irén tanárnővel, akit 1914. július 11-én – a menyasszonya szülővárosában – Kassán, feleségül vett.

Nászútra az Adriai-tenger partjára mentek. Ott érte őket a Monarchia Szerbiának küldött hadüzenete. Azonnal visszaindultak, de csak nagy nehézségek közepette tudtak hazajutni, mert mindenhol teljes volt a zűrzavar.

A frissen nősült fiatal tanár hamar megkapta a behívóparancsot. Miután az Isonzóhoz vezényelt csapatból a parancsnok büntetésből kihagyta, a lengyelországi Przemyslhez vezényelték, ahol 1915-ben hadifogságba került, és a szibériai Krasnojarszkba vitték.

A hadifogolytábor életéről később sokat mesélt. Ott sajátította el a különböző mesterségeket, mert mindenben részt vett, mindig ott

Szinkovich Jenő, a tanítóképző intézet ifjú növendéke, 1907 körül

volt, ahol csinálni kellett valamit. A szörnyű körülmények ellenére testileg és szellemileg is frissen akarta tartani magát. Sokat beszélgetett a táborban dolgozó oroszokkal, így gyorsan megtanulta a nyelvet. Megismerte és megszerette az orosz népmeséket, szívesen mondta el azokat az unokáinak. Nehézségeket soha nem említett. Őt hallgatva azt hihette az ember, hogy a hadifogság valamiféle üdülés volt, ahol egész nap egy megszelídített medveboccsal, Misával játszottak.

Az ebédet, a híg levest egy szomszédos táborból lovaskocsival vagy lovas szánnal hordták. A szállításhoz szükség volt két-három fogolyra, akik arra vigyáztak, nehogy kidőljön az étel. Szinkovich Jenő mindig jelentkezett kísérőnek, és nagy figyelemmel szemlélte a táboron kívüli világot. Elhatározta ugyanis, hogy amint lehetősége adódik rá, hazaszökik. Reálisan gondolkozva abszurdnak tűnhet, hogy valaki megkíséreljen csaknem 5000 km távolságot megtenni egy ellenséges országban, amelynek nyelvén nem beszél tökéletesen. Ahol nincs, akire számíthatna, és senkiben nem bízhat meg igazán. És mégis sikerült neki! Hogy hogyan, arról semmit nem tudunk, mert hosszú útjának csak egyetlen epizódját emlegette, az is már Magyarországon történt.

1918 késő őszén, valószínűleg novemberben érkezett haza. Amikor már csak karnyújtásnyira volt Galgóctól, katonák állították meg, és nem engedték átkelni az Ipoly folyón. Ám aki Krasznajarszkból már majdnem hazáér, azt nem fogja a továbbjutásban megakadályozni egy kis folyó és néhány katona! Úgy tett, mintha visszafordulna, majd egy hirtelen mozdulattal beugrott az Ipolyba, és átúszott a folyón. Utánlőttek, de sikerült sértetlenül kímásznia a túlsó parton.

Szerette volna régi életét folytatni, azaz tanítani, de amikor kiderült, hogy – ahogy ő mondta – fel kell esküdnie a szlovák kormányra, akkor arra nem volt hajlandó. 1919 elején feleségével együtt minden holmijukat két vagonba pakolták és Budapestre utaztak. Nagypapám rövid időre a Váci Utcai Angolkisasszonyok polgári iskolájába került igazgatónak, majd a vincés nővérek esztergomi iskolájába nevezték ki igazgatónak. Onnan Sárvárra irányították a házaspárt. Szállást a vár istállómesteri szobájában kaptak. A Sárvári Királyi

Fiú és Leány Polgári Iskola 1922-ben kelt évkönyvében feljegyezték, hogy Szinkovich Jenő, az iskola német, történelem és földrajz tanára, egy Tinódi Lantos Sebestyén tiszteletére rendezett ünnepélyen a költő verseit olvasta fel.

A négy évig tartó sárvári tartózkodás után, 1923-37 között a szolnoki fiú polgári iskola tanáraként dolgozott. Tanítványai később nagy szeretettel emlékeztek rá.

Az 1960-as évek végén a lánya – az édesanyám –, aki szintén tanár volt, osztálykirándulást szervezett Szolnokra. Amikor megérkeztek a városba, bement a vasútállomás irodájába, hogy a visszaútra helyet foglaltasson az osztályának. Az állomásfőnök hallani sem akart róla: „Sok az utas, rövid a vonat, szó sem lehet semmiféle helyfoglalásról!” Akkor a tanárnő megkérdezte az ott tartózkodó, idősebb vasutast, hogy szolnoki-e. Az igenlő válasz után kialakult beszélgetésből kiderült, hogy a polgáriba járt. A tanárnő következő kérdése az volt, hogy nem emlékszik-e véletlenül Szinkovich tanár úrra. A vasutas örömmel kiáltotta: A drága Jenő bácsira? Hát hogyne emlékeznék! És vége-hossza se volt az emlékeinek arról, hogy milyen kiváló tanár volt Jenő bácsi, és hogy mennyire szerették őt. Amikor megtudta, hogy a lányával beszélget, azonnal akcióba lépett. Nem csak hogy helyet foglaltak a gyerekeknek, de egy külön kocsit kapcsoltak számukra a vonathoz, mert – mint mondta – „a drága Jenő bácsi lányának jár ennyi”.

Nagyon megható, hogy egy tanár harminc évvel azután, hogy nemcsak az iskolából, de a városból is távozott, ilyen szeretetteljes, segítő tetteire ösztönző emlékeket idéz fel egy hajdani tanítványában.

Újpestre 1937-ben költözött feleségével és két lányával. Nagyobbik lányuk abban az évben Budapesten kezdte meg az egyetemi tanulmányait, ezért szerettek volna közelebb kerülni a fővároshoz. Szinkovich tanár úr a Ferenc József téri (ma: Tanoda tér) Magyar Királyi Polgári Fiúiskolában helyezkedett el. Hálaival és tisztelettel beszéltek egykori tanítványai arról, hogy a zsidóüldözések idején hazakísérte zsidó tanítványait az iskolából, hogy ne essen bántódásuk. Hidegvére és bátorsága mindig legendás volt a családban. Több mint tíz évvel később, 1956 elején erős földrengés rázta meg a várost. Amikor felébresztették, hogy keljen

fel, mert remeg a föld, azt mondta: „Na és?” – majd nyugodtan visszafeküdt és aludt tovább.

Budapest 1944/45-ös ostromát a budai várban élte át. 1944 decemberétől 1945 márciusáig tartózkodtak ott. A család azért költözött egy rokonukhoz Budára, mert az idősebb lány babát várt, az orvosuk is ott lakott, és azt a városrészt biztonságosabbnak vélték Újpestnél. Távollétük alatt a házukba először német, majd orosz katonák költöztek. Bútoraikat a szomszédok széthordták, mert azt híresztelte valaki, hogy a család nyugatra menekült. Amikor hazatértek az alig egyhónapos csecsemővel – velem –, a szépen berendezett lakásuk helyén csak a csupasz falakat találták. De valahogy el kellett kezdeni az életet. A tanár úr körbejárta a szomszédokat, és ahol felfedezte a tőlük elvitt holmikat, visszakérte azokat. Volt, aki visszaadta, volt, aki nem. A nagyapám azután nekilátott bútort gyártani. Asztalokat és székeket készített; úgy-ahogy berendezték a házat, amelyben a nagyobbik lányának a családja is lakott. Az otthonuk egykori értékei közül csak a könyvek egy része menekült meg. Azokat a katonák kihordták a fákamrába tüzelőnek, azonban sok megmaradt. Jónéhány könyvből csak a színes képeket tépték ki.

Amikor a háború után újra indult az élet, a polgáriból alakult általános iskola felső tagozatán földrajzot és oroszot tanított. Munkáját – mint mindig – lelkiismeretesen végezte, a földrajz tanításához vaktérképet rajzolt, és a gyerekek számára kézzel sokszorosította azokat. A tanév elején ő készítette az órarendet. A pedagógiai szempontok mellett kollégái kívánságait is igyekezett teljesíteni. Kis papírdarabkákkal dolgozott, és addig rakosgatta a figurákat, amíg az órarend minden szempontnak megfelelt.

Szívesen segített a kollégáinak. Egy idős tanárnő mesélte, hogy fiatal pedagógusként, egy alkalommal a tanári szobában panaszkolt, hogy nem boldogul az egyik osztállyal. Szinkovics tanár úr később négy szemközt azt tanácsolta neki, hogy ilyen problémáról nagy nyilvánosság előtt ne beszéljen. „Így elterjed magáról, hogy nem tud fegyelmezni – mondta – és az rossz pont egy tanárnál. Amit csak lehet, próbáljon egyedül megoldani, vagy legfeljebb egy-két olyan kollégától kérjen tanácsot, akiről biztosan tudja, hogy megpróbálnak segíteni.”

„Több évtizedes tanítás után látom, mennyire igaza volt – emlékezett vissza a tanárnő – és nagyon hálás vagyok Jenő bácsinak, hogy időben figyelmeztetett.”

1954-ben egy iskolai hajókiránduláson megfázott, betegeskedni kezdett, majd kiderült, hogy tüdőbeteg. Attól kezdve már nem tanított. Amíg egészségi állapota engedte, egész nap a kertjével foglalkozott. Csodaszép kertje volt! A bejáratnál 5-6 méter hosszú porcsinszőnyeg virult. Sok gyümölcs: körte, ringló, sárgabarack, alma, szőlő, őszibarack, egres, ribiszke, málna, paradicsom termett a ház körül. Gyönyörű virágok nyíltak, krizantém és rózsza, hajnalka és tátika, tavasszal babarózsa, árvácska és sok-sok tulipán. A kert közepén vadsós-kával befuttatott lugas állt.

Nagyapám 1957 elején kórházba került, és január 21-én, 70 esztendőskorában elhunyt.

Azt a fáklyát, amelyet ő az édesapjától vett át, és amit valamikor a XIX. század elején gyűjtött meg valamelyik őse, tovább is adta. Leszármazottai közül hatan, az idősebb lánya, a négy unokája közül hárman, és az öt dédunokája közül ketten választották a pedagógusi hivatást. Az édesanyám, ahogyan a húgom és én is, aktív pályánk során mindvégig Újpesten dolgoztunk. □

Mundérban, hadnagyi rendfokozatban, 1914-ben (Fotók: családi archívum)

Újabb epizódok Aschner Lipót életéből „Adtam egy pár tanácsot, ha kellett...”

Az Újpesti Torna Egyesület alapításának félévszázados évfordulójáról, valamint a sportklub jubileumi díszközgyűléséről 1935. június 2-án minden jelentős országos napilap megemlékezett. „Ötven esztendő: a magyar sport csecsemőkora, viruló ifjúsága, a hazai sport férfivá erősödése, diadalok és vereségek, sok-sok bánat és még több öröm kapnak helyet ebben a hosszú öt évtizedben. Az idő múlik, a gyermekből komoly férfi lett, férfi, aki becsülettel, szorgalommal eltöltött 50 esztendő után a magyar sportok életében a neki méltán kijáró pozíciót – a vezető szerepet verekedte ki magának. Szorgalom, lelkesedés, áldozatkészség és sportszeretet tette naggyá az UTE-t és ezek a becsülendő és követendő jó tulajdonságai voltak azok, melyek az elkövetkező fél évszázad küszöbe előtt a sportvilág és az egész magyar közélet osztatlan érdeklődését irányították a jubiláló egyesület felé” – lelkesedett az „Akik megvalósították, amit megálmodtak” című tudósítás szerzője a Pesti Naplóban. „Ötven esztendővel ezelőtt húsz lelkes fiatalember alapította meg a lila-fehér UTE-t, amely a legnagyobb magyar egyesületek közé fejlődött, világhírt szerzett magának és a magyar sportélet jelentős tényezőjévé vált” – emelte ki a Kis Újság aznapi tudósítása.

A Tungsram kultúrházának ezer főt befogadó színháztermében a különleges, alkalmi dekorációt serlegek, trófeák és közel háromszáz, győzelmet jelképező zászló biztosította. Az ünnepség kulisszái között megjelent többek között Albrecht főherceg, ifj. Horthy Miklós, Preszly Elemér belügyi államtitkár, Kelemen Kornél, az Országos Testnevelési Tanács elnöke, dr. Semsey Aladár, Újpest polgármestere és Újpest város teljes tanácsa, valamint a sport- és a közélet számos kiválósága. A rendezvényt az újpesti egyesített dalárdák éneke nyitotta meg.

A több mint hétszáz meghívott vendég előtt előbb Aschner Lipót, az Egyesült Izzó vezérigazgatója, az UTE elnöke, majd Preszly Elemér mondott ünnepi beszédet. Dr. Kelemen Kornél, az OTT képviselőjében ezüst plakettet és oklevelet nyújtott át dr. Ugró Gyulának, az egyesület első főtítkárnak, Szűcs János alapító elnöknek, Aschner Lipótnak, Arányi Árpádnak, Kéméndy Jánosnak, Wolfner Andrásnak és Vágó Miksának. Ezt követően Budapest székesfőváros képviselője, valamint számos sportági szövetség elnöke mondta el üdvözlő szavait.

A Nemzeti Sport – amelynek munkatársai napi kapcsolatban álltak az Újpesti Torna Egylet elnökével és közvetlen munkatársaival – már három nappal az évforduló előtt,

Az Újpesti Torna Egylet 50 éves jubileumi díszközgyűlésén Kelemen Kornél kultuszminiszter köszönti az egyesületet, tőle jobbra Albrecht királyi herceg, Aschner Lipót, Preszly Elemér és Stein Emil. Balra Karay-Kraker Kálmán és Semsey Aladár (Forrás: Képes Pesti Hírlap, 1935. VI. 4.)

május 31-én egész oldalas összeállítást közölt a jubiláló klubról. Az „A.” rövidítéssel aláírt cikk részeként interjú készült Aschner Lipóttal is. „Az UTE 50 esztendő fennállását ünnepli. A jubiláns közgyűlésre készül odakint mindenki, de emellett az élet egyéb vonatkozásaiban sem hajlandó megállni. Ülünk az elnök dolgozószobájában, többtucat fél métertől egy méter magasságig terjedő ezüst- és aranyserleg között. Interjú közben pontosan nyolc telefon. Pedig csak a legfontosabbakat kapcsolják ide. Az egyik beszélgetésből Kairó, Milánó és Páris neve akad meg a fülünkben. A másiktól valami intézkedés szociálpolitikai vonatkozású indokolása.

És így tovább. Ha szól a telefon, az elnök felugrik, 30 évesek ruganyosságával, pedig már 63... De reggel gyors iramban körülgyalogolta a Margitszigetet és 400-at úszott mellen a fedettusodában. Fél kilencre már az irodájában volt. És friss. Délután teniszezni fog. Mindenre ráér. Arra is, hogy fiatal maradjon.

– Mikor hallott elnök úr először az UTE-ről?

– Hát várjon csak, kérem... 1901-ben jöttünk ki Újpestre. Akkor először. Aztán 1903-ban teniszezni kezdtünk, a feleségem, meg én. Reggelente öt órakor. (Nevet.) A tréner egy kis faházikóban lakott s mindig aludt még, amikor kiérkeztünk a Szunyog-szigetre. Úgy kellett feldörömbölni. Ilyen korán persze még nem volt szedőgyerek, tehát mi szedtük a labdát magunknak. Vasárnap egész nap teniszeztünk.

– Mikor kapcsolódott be az UTE életébe?

– Minden futballmeccsére kimentem, azaz kimentünk. A feleségem és én. (Gondolkozik.) Aztán – mert az UTE-nak még nem voltak kialakulva a szakosztályai, az Egyesült Izzóban csináltunk vívó-, torna- és teniszszakosztályt. Engem később bevásztottak az UTE-ba valaminek, de mert az üléseken láttam, hogy a dolgok, úgy, ahogy vannak, nem feleltek meg az én gondolatmenetemnek, hamar beszünttettem az ülések látogatását. Később, amikor az elnökök kifogytak, az UTE mindenféle megoldással kísérletezett s végre, amikor már meglehetősen nagy volt a slamasztika (így mondja), felkértek, hogy vállaljam el.

– Mi volt elnöki célkitűzése?

– Én közben, megfigyeléseim alapján világosan láttam, hogy mennyire szüksége van egy 60-70 000 lakosú munkásvárosban a sportnak széles rétegekben való kifejlesztésére. Egyrészt, hogy az emberek aktíve sportoljanak, edzzék, lekössék magukat, másrészt, hogy a tisztviselő, munkás kimenjen a szabadlevegőre, a sporteseményekre. És úgy éreztem, hogy ha az ember látja, hogy mire van szükség s a munkának elvégzésére más nem vállalkozik, akkor az embernek el kell végeznie, ha ideje szűkre is van mérve és ha gondolatmenetének nem is felel meg a nyilvánosság előtti szereplés. Ezek a szempontok vezettek akkor, amikor elvállaltam az UTE elnöki tisztségét.

Az Egyesült Izzó szakosztályait átplántáltuk az UTE-ba. Az egyesület szukcesszíve [fokozatosan] kifejlődött azon az alapon, hogy a szakosztályok képezik egy egyesület gerincét.

A szakosztályokban folyik a sportmunka és az eredmények kitermelése. Vigyáztunk arra, hogy a szakosztályok élére olyan férfiak

A Magyar Footballbírák Testülete által a klubnak ajándékozott díszzászló (Forrás: magántulajdon)

jöjjenek, akiknek fanatizmusa, sportszeretete és emberszeretete alkalmas arra, hogy tömegsportot és érederményeket vigyenek be és hozzanak ki a szakosztályokból. A megfelelő férfiakra rátaláltunk, és ez az egésznek a titka. Én nem csináltam semmit, csak kiválasztottam az embereket, adtam egy pár tanácsot, ha kellett és hagytam őket dolgozni és fejlődni. A mai vezetők már olyan kiváló szakemberek, hogy nekik ma már nem kell semmi, még tanács se, ők mindent megcsinálnak. (Minden megy »magától«... No igen. »Egy kis« szervezőmunka után, ami alatt a szakosztályok élére olyan férfiak kerültek, mint...)

– Kérjük elnök úr, beszéljen a munkatársairól.

– Az UTE ma már annyira terebélyes, hogy a vele kapcsolatos tennivalókat egy ember teljességgel képtelen volna ellátni. Ezért az UTE-t nagy intézmények mintájára kellett megszervezni, ahol a vezetők nem is végezhetnek aprólékos munkát, hanem kellő elgondolással és megfelelő emberekkel dolgoztatnak. Hál'Istennek megvannak a fanatikus sportbarátaink. Ezek közül különösen kettőt akarok kiemelni: Kiss Zoltán ügyvezető alelnököt és Arányi Árpád társelnököt. Kijelentem önnek, hogy e két ember nélkül az UTE-t el sem tudnám képzelni. Elnök nélkül igen. Nélkülük nem. Ezek oly fanatikus, lelkes, sportszerű elgondolásokkal rendelkező, hozzáértő emberek, akik a saját hivatásukban is elsőrendű feladatokat oldanak meg. De egy pillanatra sem felejtettem el Szűcs Jánost, az UTE első fel-

virágoztatóját és Langfelder Ferencet, aki szintén a legrégibb lila-fehérek közé tartozik s akinek szakértelme, abszolút ragaszkodása és fair sportszellem a futballszakosztály vezetésében pótolhatatlan volna. És rajtuk kívül a hozzájuk hasonló vezetők egész sora erősíti az UTE-t. Rendelkezésre állnak a fiatalok is, akik ki fognak fejlődni és majd, ha mi már nem leszünk, a helyünkre lépnek.

Itt tehát zökkenő nem lehet. A szakrészek irányítása olyan jó kezekben van, hogy jobbakra nem is kerülhet. Ami pedig az elnököt illeti, akinek reprezentálni kell, azt az UTE bármikor kaphat, hiszen ma az UTE elnökének lenni olyan megtisztelés, hogy ezt a kitüntető tisztséget bárki örömmel elvállalja.

– Nem teszünk megjegyzést. Tovább kérdezzük: – Mi valósult meg elgondolásaiból?

– Minden vágyam, elgondolásom, mind-mind megvalósult.

– Anyagi vonatkozásban?

– Ott is – már ami a kiadásokat illeti.

– És ha mégis volna valami, ami nem valósult meg?

– Az a bevétel. (Nevet.) Ja és még egy. Annak idején én csak három évre vállaltam az elnökséget. És itt ragadtam.

Noha Aschner Lipót, az UTE elnöke kijelentette, hogy ő nem csinál semmit, hogy minden magától megy, ezen elnöki kijelentés tiszteletben tartása mellett volna egy megjegyzésünk. Annak, hogy Aschner elnök odaült és ott maradt az UTE elnöki székében és hogy ott »nem csinált semmit«, az UTE páratlan megszervezettségét, megszervezettségéből fakadó tervszerű kivirágoztatását, példátlan szeretettel és áldozatkészséggel való nagygyá tételét köszönheti.

Befejezésül: Az UTE fél évszázados történetét végigkísérték az újságok, a sportteljesítményekről írt beszámolók, méltatások. Az UTE története: élethez simuló regény, amelynek ez a cikk is csak egyik fejezete, aminthogy az UTE története, fejlődésének útja is halad tovább. Mint egy szakadatlan valóság-regény, amelynek folyton folytatása következik” – zárta cikkét az újságíró.

Aschner Lipót még további hét esztendeig töltötte be a lila-fehér klub elnöki pozícióját. 1942 februárjában, politikai nyomásra lemondani kényszerült. □

Aschner Lipót portréja a jubileumi interjú illusztrációjaként (Forrás: Nemzeti Sport, 1935. V. 31.)

DR. KÖRÖS ANDRÁS

Polgári élet Újpesten a 20. század első felében, 3. rész

A szovjet csapatok megjelenése Újpesten az itt élőket új kihívásokkal szembesítette. Sokan féltették vagyonukat, testi épségüket, sőt életüket az új megszállóktól. A nőket, lányokat igyekeztek elrejtetni, hogy a katonák meg ne gyalázzák őket. Édesanyám, dr. Kőrös Endréne dr. Fraknóy Veronika a családtörténetében leírja, hogy az ő családját miként érintette az orosz bevonulás. Az írásból kitűnik, hogy a polgárság milyen módon próbált védekezni az új veszélyekkel szemben, és hogyan élték meg az 1945 utáni új világot, amelyet a szovjeturalom az országra kényszerített.

Megszállás alatt

„Sokáig éltünk félelemben a szovjet katonák betelepítése miatt. Apám úgy igyekezett minket, lányokat védeni, hogy beprotezsált a Szociális Telep svéd népkonyhájára dolgozni, így igazolást kaptunk, szép vöröskeresztes karszalagunk volt. Őt a szovjet katonák el akarták vinni kényszermunkára, hiába mondta, hogy »sztárij papa« [öreg papa], de végül egy kapualjba rejtőzve sikerült meglógnia. Az értékeinket is igyekeztünk menteni: az ezüst evőeszköz készletet, apám első világháborús pisztolyát és kardját a kertben ástuk el.”

„Lakásunkban egy reggel erős dörömbölésre ébredtünk. Apám az ajtóhoz ment, ahol egy szovjet katona puskatussal verte a bejárati tölgyfaajtót. Vaszilij, ahogy később a nevét megtudtuk, csak rövid ideig volt a ház egyik felében beszállásolva, utána egy műszaki alakulat foglalta el az úri ebédlőt és egy szobát. A »Herr Major« tisztiszolgája, Natasa és szakácsuk, Leonidasz (egy kaukázusi mongol), valamint Natasa férje, Misa az alsó szinten laktak. Édesanyám Leonidasz-szal együtt főzött a konyhában. Szüleimet az egész társaság tisztelte, elviselhető volt a beszállásolás. Mivel valamennyit már tudtam oroszul, meg-

értettük magunkat velük. Édesanyám tanította őket főzni, Leonidasz pedig pirozskát készített nekünk (ez hússal töltött, derelyeszerű tésztaféle volt). Orosz dalokat is tanultunk tőlük, a Volga dalra máig emlékszem. Pár hónapig lehettek nálunk. Elköltözésük után két kozák »vendégünk« volt, sokkal primitívebbek, mint az előzőek. Szerencsére csak rövid ideig voltak hozzánk beszállásolva, mert a szovjet hadsereg hamarosan nyugat felé indult. Evvel aztán életünknek ez a szakasza befejeződött, és kezdődhetett az »új élet«, ami nem sok jót hozott nekünk.”

Életünk a háború után

„Az egész ország nekilátott a romok eltakarításához és az élet megindításához. Apám és a minisztériumban dolgozó nagynéném gyalog indultak neki a Váci útnak, hogy elkezdenek dolgozni az újjáépítésben, illetve az újraindításban. Újra jelentkeztem az egyetemre, a Pázmány Péter [ma: Eötvös Loránd] Tudományegyetem bölcsész-vegyész szakára [akkor még nem volt önálló Természettudományi Kar]. 104 hallgató indult ezen a szakon, mert akik az előző években a katonaság, az elmenekülés és a zsidótörvények miatt nem tudtak bejutni az egyetemre, mind egyszerre kezdték a tanulmányaikat.”

„Az elkövetkező évek a polgárság és az értelmiség felszámolásával kezdődtek. Édesapámat, aki egy nem túl gazdag családból küzdötte fel magát a Postatakarékpénztár vezérigazgató helyettesi pozíciójáig, 1947-ben nyugdíjazták, pontosabban: egy fillér nélkül elbocsátották. Így ő a családját haláláig újpesti ügyvédi irodájának szerény bevételeiből tartotta fenn.

Az 1940-es évek végén az egész családuk »csengőfrászban« élt, összecsomagolva vártuk a kitelepítést. Hála Istennek és Apám egész életén végigvonuló segítőkészségének, egy jóakarója a Városházán kihúzta nevét a

kitelepítendőik listájáról. Évtizedekkel később, szomszédunktól, az egykori városi tanácsnoktól tudtuk meg, hogy az illető egy zsidó ember volt, akinek Apám a vészkorszakban segítséget nyújtott. [...] Persze hat szobás családi házunkat államosították, idegeneket telepítettek be a volt házmesteri lakásba, és csak az '50-es évek végén sikerült a családnak az ingatlant visszavásárolnia.”

„Itthon maradtunk, de ez nem változtattott azon, hogy jövedelmünk éppen csak a szűk megélhetésre volt elég. Édesanyám a kertünkben csirkét nevelt, marharépból főzött főzeléket, hogy minket ellásson. Kukoricaisztból süteményt, »prószát« [édes lepényt] készített, ami nekünk nagyon ízlett.”

„Az egyetemet is elérte az új idők szele. Igazoló bizottságok alakultak az elmúlt évek »bűnöseinek« kiszűrésére, no meg az »osztályidegenek« eltávolítására. Az igazolóbizottság elnöke provokatív kérdést tett fel nekem:

Mesolat.

PÁZMÁNY PÉTER TUDOMÁNYEGYETEM
BOLCSÉSZETKARI I. SZ. IFJÚSÁGI
IGAZOLÓ BIZOTTSÁG

Fraknóczy Veronika hallgató
szigorlót

a 8.500/1945. M. E. sz. rendelet alapján kiküldött Igazoló
Bizottság 59. sz. jegyzőkönyvében hozott
határozatával igazoltnak jelentette ki.

Budapest, 1949. *júl. 28.*

BOD PÉTER s. k.
az Igazoló Bizottság elnöke.

A kivonat hitelesül:
He
igazgató

PEZSAR TUDOMÁNYEGYETEM
BOLCSÉSZETKARI I. SZ. IFJÚSÁGI
IGAZOLÓ BIZOTTSÁG
48.631-5. Ny.
DEKANI HIVATALA

Egyetemi igazolás az „átvilágításról”, 1949. (Forrás: családi archívum)

»Ugye, te azt várod, hogy Horthy Miklós lovagoljon be fehér lovon Magyarországra?« Már nem tudom, erre mit feleltem, valószínűleg kitérő választ adtam, de az egyetemet – hála jó képességeimnek – elvégeztem.”

„Persze a diákélet vidám oldalait is élveztük: 1948 decemberében, Mikulás estén előadtunk egy saját költésű vegyészoperát, ismert operarészletekbe adaptálva vegyész életünk eseményeit. A »Szigor herceg« című darabot aztán az utánunk következő sok-sok évfolyam adta elő, több bővített változatban. A szigorlatozó vegyészlányt, Pancser Etelkát én alakítottam, nagy sikerrel. A próbákön és a szerzői esteken ismerkedtem meg későbbi férjemmel, Kőrös Endrével, aki az egyik szigorlatoztató professzor szerepét énekelte.

Ő ugyanolyan polgári értelmiségi környezetből jött, mint én. Édesapja kohómérnök volt, aki a feleségével előbb Salgótarjánban élt, majd – miután a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű gyárából, mint »osztályidegent« eltávolították – a csepeli Weiss Manfréd [később: Rákosi Mátyás] Vas- és Fémműveknél dolgozott. 1951-ben volt a polgári és egyházi esküvőnk.

Ezt követően Édesapám húga Vécsey utcai házának egyik szobájába költöztünk, ahonnan az oda beutalt albérlőket hosszabb pereskedés után sikerült Apámnak eltávolítania. [...] Újpest polgári társadalmá is szétesett, szüleim régi barátai közül többeket kitelepítettek, másokat perbe fogtak, csak évekkel később tudtuk felvenni velük a kapcsolatot.”

Édesanyám családtörténete az 1950-es évekkel és az azt követő évtizedekkel folytatódik, azok az idők azonban már nem tartoznak az újpesti polgári életet a 20. század első felében bemutató összeállításunk körébe. A lényeg, hogy a polgári, értelmiségi életmód szelleme ezután sem semmisült meg: szüleim továbbra is tartották a kapcsolatot a hasonló gondolkodású barátaikkal, akikkel társasági összejöveteleket tartottak, kirándulásokat szerveztek, operába, hangversenyekre jártak. Hivatásukat is magas szinten művelték, komoly szakmai sikereket értek el. És ami a legfontosabb: életük példáját, humánus gondolkodásmódját átörököítették az őket követő generációknak. □

Nádas József, a Könyves legendás tanára

Nádas József Győrvarán, 1905. március 25-én született. Gyermekkorában még tartottak a „boldog békeidők”; gimnazistaként átélte a nagy háborút, és a gazdasági világválság idején szerzett magyar–történelem szakos tanári diplomát – dicséretes eredménnyel – a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészeti Karán. Az egyetemen magyar szakosként Horváth János, Gombocz Zoltán, Négyesy László óráit látogatta, történelemprofesszora Hóman Bálint volt. Egyetemi tanulmányai biztos alapokra, a komáromi bencés gimnáziumban szerzett ismereteire épültek. Óraadóként kezdett dolgozni, majd helyettes tanári állást kapott Székesfehérváron szerény, de immár fix fizetéssel, ami lehetővé tette számára a családalapítást is. Menyasszonyával, Bodrossi Nórával 1933-ban esküdtek egymásnak örök hűséget a rákospalotai Magyarok Nagyasszonya templomban. Felesége kivételes személyiség, igaz lelki és szellemi társ, minden küzdelemben és bajban biztos támasz volt. Szeretettel éltek együtt ötvenkét éven át, és nevelték hét gyermeküket, akik közül hárman Székesfehérváron, ketten Komáromban, ketten Rákospalotán születtek.

1936-ban Nádas József rendes tanári kinevezést kapott a székesfehérvári Ybl Miklós Gimnáziumban.

Széles látókör, önálló gondolkodás, mindenre figyelő érdeklődés és a nevelésben új utakat kereső kreativitás jellemezték. Iskolájában már a '30-as években oktatásszociológiai kutatásokat végzett; különös figyelmet fordított a tehetséges, de hátrányos helyzetű diákjaira.

1939-ben a komáromi tankerületben a főigazgató helyettesének és Nyitra-Pozsony, Bars-Hont, Komárom és Esztergom vármegye általános tanulmányi felügyelőjének nevezték ki. 1945-től, Keresztury Dezső minisztersége alatt, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium gimnáziumi főosztályán személyügyi előadóként dolgozott. A kommunista hatalomátvétel

után 1949-ben, koholt politikai vád alapján fegyelmi eljárással elbocsátották.

1949 és 1953 között fűtésszerelőként, betanított munkásként, majd vegyipari szakmunkásként dolgozott. Német–magyar szakos feleségét sem engedték tanítani; hosszabb idő után – még a háborúban szerzett önkéntes ápolónői képzettsége alapján – végül betanított egészségügyi dolgozóként kapott állást. Rokonok, barátok és ismeretlen tisztelők anyagi támogatása segítette át őket ezeken az éveken. A rosszul fűtött lakásban gyakran betegeskedő kisebb gyermekeket a fiatalkori jó barát, dr. Vass László gyermekorvos gyógyította.

Nádas Józsefet 1953-ban, Nagy Imre első miniszterelnöksége alatt rehabilitálták. 1954-ben kezdetett újra tanítani, először az újpesti Baross utcai, akkor Zója szakérettségis kollégiumban, majd 1955. szeptember 1-étől a Könyves Kálmán Gimnáziumban. Már nem fiatalon, mégis a kezdeti odaadással látott munkához. A késői Rákosi-diktatúra, majd a Kádárkorszak szorításában is megpróbálta mindazt a tudást, mindazokat az erkölcsi értékeket átadni diákjainak, amelyeket szükségesnek tartott boldogulásukhoz. Három osztályt kísért el osztályfőnökként az érettségiig. Tanítványai tapasztalták felelősségtudatát és irántuk érzett bizalmát, diákos csínyvéseiken felülemelkedő nagyvonalúságát, és tartózkodó modora mögé rejtett jóindulatát.

1956-ban a Könyves gimnázium forradalmi bizottságába választották. Történelmi

Nádas József feleségével, Bodrossi Nórával

tapasztalatai alapján reálisan látta a jövőt, óvott a szélsőségektől. Tanártársaival és diákjaival együtt mentették a megsérült épület könyvtárát és iratait.

Élete nagy vesztesége volt, hogy két legidősebb gyermeke novemberben az ország elhagyására kényszerült. Orvostanhallgató lánya és vőlegénye mentősként dolgoztak a forradalom alatt. Építészhallgató fia a műegyetemi forradalmi nagygyűlés egyik szónokaként és az egri forradalmi rádió munkatársaként számíthatott a biztos megtorlásra.

Nyugdíjasként Nádas Józsefnek sikerült megvalósítania régi álmát: kis nyaralóteltet vásárolt Verőcén, ahol a Duna látványa felidézte a komáromi éveket, amikor kedves túrakajakjával gyermekeit vitte evezni. Sok munkája mellett az olvasás és a rádiózás maradt legkedvesebb időtöltései, és ha jó kedve volt, szép, meleg baritonján szívesen énekelt népdalokat.

Nem maradt munka, rendszeres szellemi elfoglaltság nélkül nyugdíjas éveiben sem. Helytörténeti kutatásokat végzett, előadásokat tartott, tankönyveket írt. Városvédő munkájáért 1983-ban Podmaniczky díjat kapott. Rákospalotán hunyt el 1985. június 25-én. A rákospalotai Nagytemplom körül 2013-ban létesített emlékfasorban Nádas József és Nádas Józsefné tiszteletére két hársfát ültettek egymás mellé.

A Könyves Kálmán Gimnáziumban 1967-ben érettségizett osztálya huszonöt éves érettségi találkozóján elhatározta, hogy egykori osztályfőnökük emlékére alapítványt hoznak létre. Így született az N. J. Pro Homine, Nádas József az Emberért alapítvány, amely az elmúlt évtizedekben sokféle módon, ösztön-

díjakkal, könyvkiadással, tanulmányi- és szavalóversenyek szervezésével járult hozzá a „Könyves” oktató és nevelő munkájához, és tágabb értelemben a kerület kulturális életéhez. Négy kedves tanárukról is egy-egy táblával és márványtáblával jelölt tantermet neveztek el a gimnáziumban: Nádas József-terem, Fecske András-terem, Verbényi József-terem és Sárossy Istvánné-terem.

A Nádas József szavalóversenyek több mint harminc éve, 1993 óta kerülnek megrendezésre. A verseny továbbélésének záloga, hogy a fiatalabb generációk, egykori szavalóverseny-győztesek is bekapcsolódtak a munkába. A zsűri elnöke az első években Bessenyei Emma színésznő volt, évtizedek óta Trokán Péter, aki maga is a „Könyves” egykori diákja.

Nádas József pedagógiai írásai bővelkednek ma is megfontolandó gondolatokban. A történelem tanításában fontosnak tartotta az érzelmi nevelést, a törvényszerűségek mellett az élő történések bemutatását. Szemléletes hasonlata szerint „az élő fa” helyett ne az abból készült „deszkát” mutassuk be tanítványainknak.

Az irodalom tanításában a „szép, jó, igaz” klasszikus eszméje vezette; célja diákjai erkölcsi, esztétikai, érzelmi nevelése volt. Minden dolgozatot háromszor olvasott át és három osztályzatot adott rá: külön a tartalomra, a stílusra, a nyelvhelyességre és helyesírásra. A diákok munkáihoz több soros szöveges értékelést fűzött.

Nevelési elveit így fogalmazta meg: „A nevelés együttműködés Istennel az egyén és társadalom tökéletesítésére”.

Gyermekei pályaválasztását tanácsaival segítette, de a döntést rájuk bízta. Fogorvos, építésmérnök, kertésmérnök, tanár, könyvtáros, iskolatitkár, villamosmérnök vált belőlük. Unokái közül többnek is van kapcsolata a pedagógiával: zenetanárként, iskolatitkárként, informatika oktatóként, művészetterapeuta-ként. Egy dédunokája pszichológus, ketten tanárszakos egyetemi hallgatók.

Útmutatásait családja, tanítványai őrzik, és tovább élnek könyvalakban is: az N. J. Pro Homine alapítvány Történelmi arckép és Korok párbeszéde címen válogatásokat jelentetett meg Nádas József írásaiból, valamint munkatársai, tanárkollégái, diákjai és családtagjai visszaemlékezéseiből. □

Nádas tanár úr ballagó osztályával, az 1960-as évek közepén (Fotók: családi archívum)

Volt egyszer egy Ady Endre Művelődési Központ

Az épület

Az 1914-es Újpesti Képes Almanach címtárában a „Mozgókép-színházak” között már szerepel a Tavasz mozi, amely a Tavasz u. 34. szám alatt működött; tulajdonosa Melczer Ede volt. (A városközpont rekonstrukciója idején, az átszámozások miatt ugyanez az épület Tavasz u. 40.-ben állt.) A Gerelyes Ede által szerkesztett Újpest története (1977) című kötetben bemutatott régi mozik egyike az Uránia filmszínház, amelyet 1908-ban alapítottak a Tavasz u. 1. szám alatt. Az épületnek az évtizedek során több üzemeltetője és bérelője volt. Amikor Újpest legnagyobb mozijának vezetését 1920-ban Komlós Sándor vette át, 1100 néző tekinthette meg az előadásokat. Az 1940-es évek elején Corvin néven működött, majd 1945-ben felvette a Szabadság nevet. 1961-ben – teljes felújítás mellett – kertmozíval bővítették. A kötet megjelenésekor utánjátszó moziként említették. 1983 és ’86 között a filmszínház megtartásával, az épület köré építették meg az Ady Endre Művelődési Központot, amelyet 1986. május 1-én avattak fel.

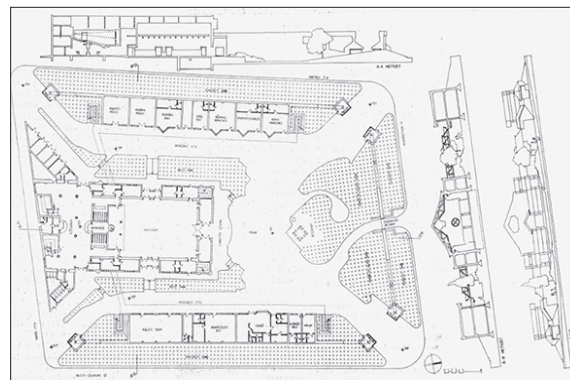
Az újpesti városközpont rekonstrukciójáról már több ízben írtunk az Újpesti Helytörténeti Értesítő hasábjain. A rekonstrukció első üteme az érintett területeken az alapvetően földszintes házak lebontásával az 1970-es évek közepére-második felére megvalósult, de a Mártírok útja – Munkásotthon utca – Bajcsy-Zsilinszky (ma: István) út – Tavasz utca által határolt tömbben a Szabadság mozi megmaradt, üzemelt, némi bevételt hozva a városnak.

A bontások megkezdése előtt a terület a régi városszövet része volt, zárt sorú utcai beépítéssel, amelyet az iparosított technológiájú építészet fellazított. 1982-ben a kerület vezetése, a tízemeletes lakóépületek építésének megkezdésével – a Budapesti Városépítési Tervező Vállalat (Buváti), valamint a Köz-

épülettervező Iroda (Köztí) felkérésével –, a mozit magában foglaló kultúrközpont tervezését is elindította. Végül azonban a zártkörű pályázat kiírása előtt egyeztetést hívtak össze, amelyen Cságoly Ferenc (az újpesti főposta melletti ún. Matáv-ház tervezője), Ferencz István, az Északmagyarországi Tervező Vállalat (Északterv) építésze, valamint a Köztí képviselői vettek részt. A megvalósításra hatvan millió forint állt rendelkezésre, és a kerület vezetése mielőbb szeretne volna a művelődési központ építését elkezdeni. Cságoly Ferenc részletes tervdokumentációt nyújtott be, Ferencz István a jellemző tervek mellé egy méretarányos makettet is készített.

A Köztí nem adott be pályázatot. A szakmai bírálóbizottság Ferencz István tervét fogadta el, aki ígéretet tett arra, hogy hatvan millió forintból képes a beruházás megvalósítására, továbbá meggyőzte a zsűrit arról is, hogy az eredeti építészeti elgondoláshoz képest a több ütemben történő építés (az egyes fázisok tervezésével együtt) „káoszt” eredményez.

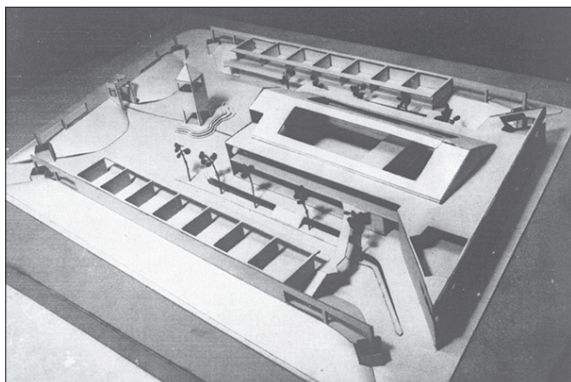
Ferencz István így nyilatkozott a Magyar Építőművészet 1986/6. számában: „a koncepcióban benne volt az az elképzelés, hogy olyan drasztikus szerkezettel fogok dolgozni, ami a környezetétől sem idegen (a tíz-

A művelődési központ alaprajza és metszetei
(Forrás: Magyar Építőművészet, 1986/6.)

emeletes panelházak mellett) és a kivitelező is boldogan »hajítja« össze [...]. Nekem – a Könyves Kálmán Gimnázium gyönyörű épülete mellett – területet kellett foglaltatnom, meg kellett fognom a szanált terület peremét, hogy kötődjék a városias zárt beépítéshez, erősítsem az utca szerepét. Mivel a programban megadott helyiségek (többcélú nagyterem, kamaramozi, néhány iroda és szakkör) összapterülete – kb. 2000 m² – csak a terület felét töltötte volna ki, hiányzott a perem tartalma. Bővítenem kellett a programot, de pénz híján művelődési jellegű funkciókkal nem tölthettem meg. Ezért is gondoltam üzletekre vendéglátásra, amit magántulajdonban, vagy bérbe adva lehet üzemeltetni. [...] A gazdasági szempont a művelődés javára is szolgált: a peremekre való kiüléssel nagy belső udvart és két utcát nyertem – a meglévő mozi kettévágta a teret – és ezt a városias léptékű teret a programon kívüli üzletek teszik élővé, hiszen milyen utca, tér az, ahol nem lehet könyvet vásárolni, egy kávé, vagy egy fröccsöt meginni. [...] Ezzel is szerettem volna elkerülni az eddigi művelődési ház-élményemet, hogy a »belgaiüveg« főbejáratnál megkérdezzék a karszalagos rendezők: minek jöttem”.

Az építész tervező az épületegyüttes szerkezeti kialakítását tekintve – koncepciójához híven – ahol lehetett, előregyártott szerkezeteket alkalmazott. Jelen sorok írójának volt szerencséje személyesen ismerni az épületek statikusát (Holló Csaba – Északterv), aki az építéskor a legmodernebb Univáz elemekből tervezte meg a tartószerkezeteket, amely típusnak a fejlesztője is volt. (A talál-

A művelődési központ makettje, amely meggyőzte a zsűrit. A bal felső részen látható tornyon kívül minden a tervek szerint készült el. (Forrás: Magyar Építőművészet, 1986/6.)

mány lényege a rejtett acélkonzolos pillérgerenda kapcsolat.) Sajátos megoldást jelentett a Tavasz utcai oldalon a központi épületet a két oldalszárnnyal az első emelet magasságában összekötő acélrácsos tartós gyaloghíd, valamint a mozi tetőszerkezetét – az eredeti fa fedélszék helyén – megmutató acélrácsos tartós szaruzat. Különleges belsőépítészeti és homlokzati elgondolásként valósult meg a belül pikkelyszerű oldalfalburkolat, valamint a „durva” oldali farostlemez-lapok, míg a külső oldalon a palalemez-burkolat.

Az „Ady” megnyitása után a színházteremben a helyi színházi előadások mellett az Újpesti Értelmiségi Klub (ma: Újpesti Közművelődési Kör) vendégeivel történő beszélgetések, koncertek szolgálták az újpestiek művelődési igényeit. (A szerző számára máig emlékezetes maradt többek között az Újpest Színház Sarkadi Imre: Elveszett paradicsom című előadása Harsányi Gábor főszereplésével, a Közművelődési Körben a Habsburg Ottóval és Göncz Árpáddal folytatott beszélgetés, valamint a Benkó Dixilend Band és Zorán egy-egy koncertje.) A 2000-es évek végén felmerült a nagyterem bővítésének igénye a hosszfalakon erkélyek beépítésével, ám végül ezt az ötletet nem valósították meg.

Bár a tervező által az idézett interjúban említett üzletek elkészültek ugyan, de a forgalmat tekintve nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Igaz, hogy a Bajcsy-Zsilinszky utcai oldalon a szanálás előtt egy Mókus nevű presszó üzemelt, de az udvarba kerülését követően egy-másfél évvel végleg bezárt. Noha később is történtek különböző kereskedelmi próbálkozások, végül a komplexum szinte teljes egészében a művelődés szolgálatába állt. Csupán a telek külső sarkain lévő kis pavilonokban működött hosszabb ideig egy-egy „áruda”, büfé, kutyakozmetika és raktár. Az Újpesti Kamaramozit az Újpesti Községi TV (ÚKTV) stúdiójává alakították, a földszinti üzlethelyiségek rendezvényterrekké, oktatási stúdiókká váltak.

Az Ady Endre Művelődési Központ épületegyüttesét 2018 márciusában véglegesen bezárták és az önkormányzat képviselőtestülete a telek, valamint a rajta lévő épületek eladásáról döntött. Módosították a helyi és a fővárosi településszerkezeti tervet is, így a

közintézmény helyére iroda- és/vagy lakóház épülhet. A bontásra 2020-tól került sor, majd – egy átmeneti ideig tartó díjfizetéses parkolási lehetőség biztosítása után – 2025-ben megkezdődött egy 146 lakásos lakópark építése. Az épületben irodákat és üzleteket alakítanak ki, és kétszintes mélygarázs szolgál majd a gépkocsik elhelyezésére.

A művelődési központnak a Kiscelli Múzeum Virtuális leletmentés elnevezésű gyűjteménye fotókkal illusztrált emléket állított.

A tervező

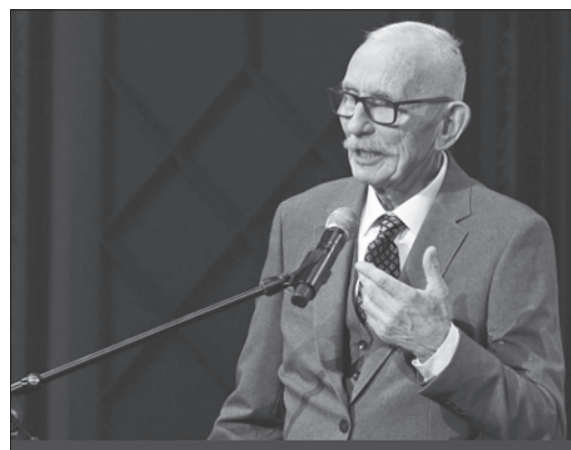
Az épületegyüttes tervezője Ferencz István 1944-ben, Edelényben született, majd 1950-től a családjával Miskolcon élt. 1962-ben a Földes Ferenc Gimnáziumban érettségizett. 1965-ben versenyhajó-építő szakmunkás oklevelet szerzett. A Magyar Iparművészeti Főiskolán (ma: Moholy-Nagy Művészeti Egyetem) 1973-ban építész-tervezőművészként diplomázott. 1976-ban, Plesz Antal vezető felügyeletével elvégezte a Magyar Építőművész Szövetség Mesteriskoláját. 1997-ben DLA-diplomát szerzett, 1998-ban habilitált.

Az 1970-es évek végén formálódó, később nemzetközi hírű Miskolci Építész Műhely a Mesteriskola Északtervnél formálódó magjából fejlődött fokozatosan. Vezető egyéniségeként Ferencz István rövid idő alatt a legjelentősebb szakmai elismerésekben részesült, és Bodonyi Csabával együtt egy újabb, karakteres építészgenerációt neveltek ki. Az Északtervben (1973–1990) készített önálló munkák sorából, az Ady Endre Művelődési Központ együttese mellett kiemelkedik a miskolci Flórián Malom átalakítása, valamint a Miskolci Nehézipari Egyetem Jogi karának aulája. Az említett három megbízatás során tanúsított értékmentő és katalizátor szerep, valamint a feladat tágabb kulturális közegbe való ágyazása országos elismertséget hozott az alkotónak, tevékenységét 1985-ben Ybl-díjjal ismerték el. Ferencz István pályájának egyik csúcspontja az előbbi munkákat összegző, Miskolcon, az Avas városrészben épült katolikus oktatási épületegyüttes, amely méltán került be a világ legjelentősebb kortárs építészeti alkotásait számba vevő atlaszba. Az építész napjainkban a saját maga által épített solymári

családi házban él, de máig miskolcinak vallja magát. Az építészeket és belsőépítészeket tömörítő Óbudai Alkotóközösség alapító tagja; e műhely kiemelkedő munkája a miskolci Kós Károly emlékház enteriőre. A vezérgondolat megalkotójaként egyike volt annak a nyolc építésznek (Makovecz Imre, Reimholz Péter, Ekler Dezső, Bodonyi Csaba, Dévényi Sándor, Finta József, Bán Ferenc), akik részt vettek az 1996-ban Budapestre tervezett világkiállítás (Expo'96) pályázati tervének kidolgozásában. 2002-ben, a 8. Velencei Építészeti Biennálén Nagy Tamással és Turányi Gáborral közös tervük alapján épült meg a magyar pavilon.

A Napur építész irodát – amelynek meghatározó egyénisége az építész pályán apja nyomdokaiba lépő fia, Ferencz Marcel – 1993-ban alapította. Alkotói hitvallása „az állandó érték keresése, s abban működtetni szenvedéllyel életet, a haza földjén”. A táj és az épített környezeti értékek iránti mély tisztelettel végzett példaadó építészeti, belsőépítészeti és oktatói munkásságát 2006-ban Kosuth-díjjal ismerték el. Megszervezte, majd 2016-ig vezette a Magyar Művészeti Akadémia Építőművészeti Tagozatát. Az egykori Ady Művelődési Központ tervezőjét – számos szakmai elismerés mellett – 2015-ben a Nemzet Művészeinek választották. □

A szerző ezúton köszöni Ferencz Istvánnak, Szöllősy Marianne-nak és Debreczeni-Droppán Bélának a cikk elkészítéséhez nyújtott segítséget.

Ferencz István a Kós Károly-életműdíj átadóünnepségén, 2024. december 16-án (Forrás: MMA)

Újpest közoktatása az Újpesti Pedagógiai Szemle tükrében (1995 – 2008), 2. rész

Az újpesti oktatási intézményekben folyó pedagógiai munkáról az ÚPSz Műhely rovatában olvashattunk. Az ott megjelent tanulmányokkal lett teljes a kép, ami a folyóirat megjelenésének tizenhárom izgalmas évét jellemezte.

A megjelent írások valóban dokumentumértékkel bírnak, mivel pontosan követték és rögzítették az intézményekben dolgozó pedagógusok gondolkodásának menetét, tevékenységük rendszerét. Előfordult, hogy az intézmény egészét érintő új koncepciót építettek fel, és volt, ahol csak a súlypontokat helyezték át más területekre. De valami mindenhol megmozdult, elindult egy alkotó folyamat. A kérdés mindig úgy merült fel, hogy mit lehetne jobban, korszerűbben, eredményesebben csinálni? Ezeket a kérdéseket és problémákra adandó válaszokat fogalmazták meg kollegáink.

A számok is nagyon árulkodóak. Az óvodák közül 18 intézmény vezetője osztotta meg terveit, avatta be az alkotás folyamatába munkatársait. A csoportokban dolgozó pedagógusok már arról a napi munkamenetről írtak, amelyek a megvalósítás felé mutattak. Ezekből az írásokból egy összeállítás könyv alakban is megjelent 1999-ben. (Nevelés és tanítás az ezredfordulón. Korszerű törekvések az óvodában. Az Újpesti óvodák gyakorlatából 1999.) Ebben a kiadványban 170 oldalon olvashatunk az óvodák innovációs törekvéseiről. (Megjegyzendő, hogy több összefoglaló, tematikus kiadvány megjelentetését is tervezte az Újpesti Pedagógiai Szolgáltató Központ, ám azok kiadására már nem kerülhetett sor.)

Az általános iskolák közül szinte minden intézmény jelentkezett valamilyen írással, amelyben a pedagógusok elképzeléseiket, és azok megvalósításának módjait osztották meg a tanártársaikkal.

Az általános iskolák két „tagozatból” állnak; az első négy osztály alapozó szakszában dolgozók nagyon sok javaslattal rukkoltak elő. Attól kezdve, hogy az iskolába szoktatás új „gyerekközei” útját keresték, az egyes tantárgyak tanításának megreformálásáról is sok szó esett.

Az új Nemzeti Alaptanterv lehetőséget biztosított arra, hogy az egyes műveltségi területeket más csoportosításban tanítsák, így volt olyan intézmény, ahol éltek is ezzel a lehetőséggel.

A Testnevelés tagozatos Általános Iskolában új tantárgyat alkottak a környezetismeret, a technika és a rajz összevonásával. Mindennapok csodái, illetve a Természet csodái címmel jelentek meg ezek a munkáltató tankönyvek 1-6. osztályig.

Nagyon érdekes összeállítás született a Pécsi Sebestyén Általános és Zenetagozatos Iskola pedagógusainak elképzelése nyomán. Mese és valóság címmel 3. és 4. osztályosok számára készült egy izgalmas, az összefüggések felismerésére és kreativitásra nevelő tankönyv. Valóság és mese címmel, a felsőbb osztályosok számára is megszületett a folytatása. Természetesen mindkettőben fontos szerepet kapott a művészeti nevelés.

A különböző tantárgyak tanításának megreformálásáról is beszámoltak a kollégák. A legtöbb írásban a matematika, a magyar nyelv és irodalom, a környezeti nevelés, a történelem, a helytörténet, a fizika és kémia tanításának megújításáról írtak. Beszámoltak a mindennapos testnevelés bevezetésének eredményeiről és gondjairól. Ezekből a cikkekből rengeteg új gondolatot, ötletet meríthettek a kerület pedagógusai. Mindezek a témák a szakmai napokon is terítékre kerültek.

Nagyon fontos változások történtek az egésznapos nevelés területén is. Többek között újra fogalmazták ennek a fontos témának a határait. A régi értelemben vett napközi he-

lyett olyan lehetőségeket tártak fel, amelyek a szabadidő hasznos, tartalmas eltöltésére is megoldást jelentettek. Arra törekedtek, hogy az iskolán kívüli programok intellektuális élményekkel gazdagítsák a gyerekek mindennapjait, bővítsék ismereteiket. Írások születtek a könyvtári foglalkozásokról, múzeumok, kiállítások látogatásáról. Természetesen ezeket a programokat elő kellett készíteni, meg kellett szervezni. Ennek a megvalósítására is jól használható ötleteket ismertettek a cikkekben.

Teljesen új terület volt a szakmai projektek megszervezése, levezetése és értékelése. Ezekre is több jó példát olvashattak a kollégák. Megmutatták, hogyan jussanak a gyerekek új ismeretekhez, hogyan folytassanak tevékeny munkát önállóan, hogyan működjenek együtt, és a megszerzett ismereteket hogyan építsék be a mindennapokba.

A vetélkedőkről, versenyekről is sok új információt osztottak meg a kísérletező pedagógusok. Ezek segítséget jelentettek a felkészülés folyamatához, és hozzájárultak a versenyek lebonyolításának sikeréhez. Kiemelt feladatként jelent meg az újpesti helytörténeti vetélkedőre történő felkészítés kérdésköre. Bebizonyosodott, hogy egy-egy felkészítési időszakban erős közösségek formálódtak, lehetőség nyílt az önálló kutatásra és a kreativitás fejlesztésére is. Természetesen a szülőhely megismerése, az ismeretek átadása komplex, kiemelt feladatot jelentett. Maga a verseny menete is segítette a kreatív gondolkodást, erősítette a csapatszellemet és mindenkor tudatosította az „ittthon vagy” érzését a gyerekekben, és a nekik szurkoló társaikban.

Hasznos beszámoló született egy természettudományi vetélkedő tervezéséről, a felkészítési munkáról, a verseny lebonyolításáról és a teljesítmények értékeléséről. Ezt a programot a Pedagógiai Szolgáltató Központ munkatársai tervezték, szervezték és vezették.

Rendkívül gyümölcsöző volt az iskolai és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár kerületi fiókjának egyre intenzívebb kapcsolata. Az e témában született írások is nagyon sokrétű tevékenységről számoltak be.

Az iskolán kívüli programokról készült összefoglalók, leírások híven tükrözték, hogy milyen sokszínűség jellemezte az újpesti diákéletet. Szerveztek szavaló, mesemondó és színjátszó

versenyt is. Minden évben megrendezték a gyermekrajzok kiállítását. Az ÚPSz részletes beszámolót és elemzést közölt az eseményekről.

A kerületi középiskolák munkájáról is pontos képet kaphattak a Szemle olvasói. Egy akkor indult középiskola (a Babits Mihály Gimnázium) létrehozásának történetét az alapító igazgató írta le. Azt, hogy milyen gazdag program mentén dolgoztak ott a kollégák, több tantárgy (irodalom, matematika, fizika) oktatásának problematikáját taglaló írásaiból tudhattuk meg. Az iskolában tartott esszéverseny leírása is rendkívül informatív volt.

Bemutatta képzési tevékenységét a szintén akkor induló Benkő István Református Általános Iskola és Gimnázium. Ismertették céljaikat, feladataikat és jövőbeli terveiket.

A Könyves Kálmán Gimnázium tanárai az iskolai élet minden területéről, a beiskolázás kérdésének pozitívumairól és fontosságairól, az idegennyelvek, a fizika, vagy az irodalom tanításának megújításáról, a diákélet mindennapjairól és ünnepeiről jelentettek meg beszámolókat. Sok kollégának jelenthetett biztos kiindulópontot az intézményben elkészített Osztályfőnöki kézikönyv ismertetése is.

A Bródy Imre Gimnáziumban dolgozó tanárok a diákönkormányzattal kapcsolatos fontos ismereteket osztottak meg az olvasókkal.

Ezen időszakban létesült a Károlyi István Általános Iskola és Gimnázium, az első 12 évfolyamos intézmény. Így az ott dolgozó tanítók, tanárok írásai egy különleges fejlődési folyamatot regisztrálhattak. Az intézmény igyekezett olyan új arculatot kialakítani, amely keretében az oktatás és nevelés minden szeletét jól megfogalmazott értékek mentén képzelte el. Erről a munkáról sok mozzanat látott napvilágot a folyóirat hasábjain.

A folyóirat utolsó nyomtatásban megjelent számában a PSzK munkatársai foglalták össze addigi tevékenységüket, további terveiket. Sajnos, a jól megalapozott és felépített elgondolások már nem valósulhattak meg.

A Szemle tizenhárom évfolyamának huszonhat száma azonban megmaradt, hogy dokumentálja egy nagyon gazdag, innovatív időszak történetét. Az 1995 és 2008 között megjelent teljes anyag megtalálható a Neogrády László Helytörténeti Gyűjteményben. □

Emlékképek Bertalan Tivadarról

Élete alkonyán ismertem meg az újpesti képzőművészek doyenjét, aki gyakorta látogatta iskolánk galériájának időszakos kiállításait. Megszerettem örökké nevető, huncut tekintetét, nyelvi leleményeit, senki máséhoz nem hasonlító egyedi humorát. Két megszólalása elevenen él bennem. Az egyik, amikor pályatársát, Jozefka Antal festőművészt SzínMűvésznek nevezte méltatásában, utalva annak kifogyhatatlan színű palettájára. Illetve megérintett, amikor 2018 no-

vemberében Fericsán Kálmánt búcsúztatta ravatalánál. Kettejük barátsága (a művész íróé és a testnevelőtanár íróé) talán az Újpesti Városvédő Egyesület kirándulásai során vált elszakíthatatlan kötelékké. Bertalan Tivadar akkor tettetett felháborodással kérte számon az elhunyttól a „sportemberhez méltatlan, szabálytalan előzés”-t. (Fericsán Kálmán másfél évtizeddel volt fiatalabb barátjánál.)

Berci bácsi most, az Ég kapujában érte utol az életút KRESZ-szabályaira mit sem ügyelő barátját. □

BERTALAN TIVADAR

Plein air

- Nem megyünk valahová?
- Hová?
- A természetbe.
- Itt is ott vagyunk. Mindenhol ott vagyunk.
Hogy tudnánk kimenni a természetből?
- Úgy értem, valahová a zöldbe.
- Pont. Gyönyörű idő van, Úgy vágyom egy kis friss, erdei levegőre.
 - Meg arra a sok mocsokra, szemétre, amit odaömlesztének.
 - Majd kikerüljük. Ott is dolgozhatsz, ha nem bírsz magaddal.
Én addig keresek egy napos tisztást.
Azt is vállalom, hogy cipelem az állványodat.
 - Ott nem tudok dolgozni. Túlágosan köt a látvány.
Lebénítja a fantáziámat. A plein airben az Isten a festő, nem én.
 - De mindenki a tanítványa, nem?
- És téged is a saját képére teremtetett, bár lehet, hogy blöffölt kicsikét.
 - Kedves vagy.
 - Na, fogd a szerszámaidat.
- Nem megyek sehová. Én most másvalamin akarok dolgozni.
 - Micsodán?
 - Most éppen írni akarok.
 - És ha most nem írnál?
 - Akkor talán festenék.
 - És ha egyszer nem írnál és nem festenél?
- Akkor nem én volnék, és mi közöm ahhoz, mit csinál egy idegen?

HIRMANN LÁSZLÓ

Vadady Albert

Az újpesti kisiparosok között számos olyan akadt, aki valaha édesapjától tanulta a mesterséget. Találunk azonban arra is példát, hogy valaki vargabetűvel érkezett a műhelytulajdonosok közé. Ezek egyike volt Vadady Albert lapszerkesztő, színműíró, szikvízgyáros is.

Egy száz építőmester fiaként született Nagyenyeden, 1894-ben. A család akkor még a Wágner nevet viselte, csak a dualizmus magyarosítási hulláma tette őket Vadadyvá. Az apa polgári jólétet teremtett családjának, felesége háztartásbeliként nevelte a fiukat és két lányukat. Építőmérnöknek szánták Albertet, de közbeszólt a nagy háború. A fiút az egyetemi padból vezényelték a frontra, ahol az orosz és az olasz arcvonalakon összesen huszonnyolc hónapot szolgált. Végül főhadnagyként századparancsnoki rangig vitte, hősiessége miatt rászolgált a Signum Laudis és a Károly-csapatkereszt érdemrendekre. Már fiatal korában kacérkodott az írással. 1917-ben az erdélyi II. magyar színi-kerület adta elő az Első férj című háromfelvonásos vígjátékát, és szintén Erdélyben jelent meg Sorsüldözöttek című novelláskötete. A háború végi összeomláskor, a román megszállást követően alapvetően már az újságírás szolgálatába állította a tollát. Egyszerre volt az Ellenzék című napilap és az Erdélyi szemle címet viselő irodalmi újság főszerkesztője. Ő szerkesztette Alsófejér megye egyetlen magyar lapját, az Enyedi újságot is. Az új rezsim nem sokáig tűrtte tevékenységét: mivel korábban támogatta a hazájáért harcoló székely hadosztály működését és nem rejtette véka alá nemzeti érzelmeit, kiutasították Erdélyből. (Ekkor már nők ember volt, felesége Stancsics Erzsébet, aki rokonságban állt Tancsics Mihállyal. Házasságukból két leánygyermek született, közülük Ágnes idővel kiváló és elismert táncművész lett.)

Amikor Vadady Albert elhagyni kényszerült szülőföldjét, az elcsatolt országrészből Magyarországra telepedve, a főváros közelében keresett otthont. Így vetődött Fótra, ahol át-

menetileg a Mandák villában kapott szállást. Később házat vásárolt az Arany János utcában és belevetette magát a település közéletébe. Mivel felkészült és jól beszélő ember volt, beválasztották a fóti képviselőtestületbe. Sokat tett a község fejlesztéséért. Szerepe volt a kultúrház építésében, a Fóti dal című Vörösmarty versről a rádióban tartott előadást. Tagja volt a helyi jótekonysági célú Jó Szív Egyesületnek.

Tevékenysége azonban egyre inkább Újpesthez láncolta, ahol a Blaha Lujza Színházban, 1922-ben nagy sikerrel mutatták be Médea című darabját. A következő évben a Táltos Kiadó gondozásában társadalmi regénye jelent meg Sápadt asszonyok címmel. Vadady – aki háborús hősiessége miatt vitézi címet kapott, és attól kezdve ipszilonnal írta nevét – házat vásárolt családjá számára a Deák Ferenc és az Attila utca sarkán, a mai újpesti mentőállomás tőszomszédságában. Folytatta a hírlapírást. Szerkesztésében jelent meg a Független Újság, amelynek kiadóhivatala is a lakásán működött, családjá ma is őrzi az ezt tanúsító zománcablát. A kiadvány, alcímében „Budapestkörnyéki politikai hírlap”-ként szerepelt. És valóban, a fővároshoz akkor még nem tartozó Újpest hírein kívül beszámolt például Fót aktuális ügyeiről. A lapot városunkban özvegy Ritter Jenőné nyomdájában rendezték sajtó alá. Az orgánium alapvetően ellenzéki hangvételű volt. Számíthatott a városi kispolgárság érdeklődésére, de a helyi izraelita közösség olvasóira is, mivel idővel következetesen kiállt a diszkriminatív jogszabályok által sújtottak mellett. Mindemellett a Független Újság Horthy politikája mellett is érvelt, úgy az 1920-as, mint a '30-as években. A lap többször is cikkezett arról az elképzelésről, hogy Újpest Budapesthez tartozzon, és ne Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéhez. Az orgánium aktuális eseményekről tudósított, mint például a fóti Suum Cuique telep átadása (1922), idézte a fóti református lelkész beszédét a Felvidék visszatéréséről (1938), vagy beszámolt az újpesti levonták kirándulásáról a revíziós országrészekben.

A lapszerkesztés bizonytalan bevételei és a család eltartásának kötelezettsége miatt, Vadady Albert kiváltotta az iparendélyt. Lé-
vén, hogy tagja volt a vitézi rendnek, kedve-
zőbb feltételekkel kezdhett vállalkozásba. A
Deák Ferenc utca 2. szám alatti otthonában
szikvízkészítő kisüzemet alakított ki. A négyfe-
jes töltőgép az udvar hátsó épületében műkö-
dött, míg a bejárat mellett állt az istálló, ahol a
szódáspalackokat fuvarozó kocsit húzó igásló
kapott helyet.

Az Attila utca felől nyíló szódavízgyár-
nak saját maratott és dombor öntésű felirattal
készült üvegei voltak, hirdette a „vitéz Vadady
Albert szikvízgyára Újpest” céget. (E sorok író-
ja is őriz egyet a literes változatból.) A megtöl-
tött palackokat faládákban pakolták fel a ko-
csikra és hangos kolompolás mellett szállítot-
ták a lakossági igénylőknek és a környék koc-
sáinak. A családfő serdülő lányai maguk is ki-
vették a részüket a fuvarozásból. Rengeteg
nagyfröccs került a pultokra a Vadady Albert
szódavízével vegyített borból.

Az országos nagypolitikával is kacérko-
dott. 1931-ben elindult a gödöllői választó-
kerületben, független jelöltként, de a honatyák
közé nem került be.

A cégtulajdonos a lapszerkesztés és a
szikvízgyártás mellett sem hagyott fel az írással.
Újabb háromfelvonásos darabot írt Csókolj

meg János! címmel, majd az érdeklődése a film
és a hangfelvételek felé fordult. 1941-ben vetí-
tették a filmszínházak az Utolsó dal című 74
perces játékfilmet, amelynek ő írta a forgató-
könyvét. Az alkotás rangját jelzi, hogy a kor
filmsztárjai, Jávör Pál és Sárdy János is szere-
peltek benne. Utóbbi előadónak bakelitlemeze
jelent meg 1943-ban, Májusban bolond a szív
címmel. A Sárdy által előadott dalok szerzői
között Huszka Jenő, Fényes Szabolcs és Eise-
mann Mihály neve mellett szövegíróként Va-
dadyé is feltűnik. Újpest alapításának cente-
náriuma, az ő forgatókönyve szerint készült
el a Százéves Újpest című film.

Ezek a háború előtti évek lehettek a leg-
szebb, legtermékenyebb évei. Amikor Magyar-
országon felerősödtek a szélsőjobboldali han-
gok, felhagyott a lapszerkesztéssel. Nem volt
hajlandó kiszolgálni az egyre erősödő „diszkrí-
minatív hangulatot”. A szikvízüzeme még mű-
ködött, őt azonban behívták tartalékos tiszti
szolgálatra. Kora miatt nem a frontra vezényel-
ték, hanem a budai várban a parancsnoksághoz
került. Mivel kiváló szervező volt, logisztikai,
hadtápellátási feladatokat kapott. Mindkét vi-
lágháborúban részt vett, de később unokájának
büszkén mondta, hogy soha emberéletben kárt
nem tett. Mégis érte őt atrocitás. 1944 telén
egyenruhában tartott hazafelé a budai várból,
amikor az otthona közelében, a Venetianer
(1942 és '45 között Honvéd) utca sarkán egy
nyilas járőr feltartóztatta, és azzal a felkiáltással,
hogy „lógós” (így nevezték a frontszolgálatot
elkerülő katonákat), felpofozták őt. Vadady Al-
bert nem kapta elő az oldalfegyverét, mert a
fegyverhasználat távol állt humanista életszem-
léletétől. Egyébiránt hívő református vallású
emberként az Attila utcai gyülekezeti házba járt,
jó barátságot ápolt Gyökössy Endre lelkésszel.

Budapest ostromát követően, a politikai
átrendeződés ellenére még néhány évig üze-
melt a szódagyára, de 1948-ban az államosítás-
kor elvették azt. A pártállami uralom alatt csa-
ládja körében, csendes visszavonultságban élt.
Utolsó aktív éveit egy budai gépgyár betanított
munkásaként dolgozta végig, nyugdíjazásáig.
1975-ben halt meg, legyengült szervezetét egy
tüdőgyulladás gyűrte le. A megyeri temetőben
helyezték végső nyugalomra. Unokája a család-
jával ma is abban a sarokházban él, ahol még áll
a szikvízüzem hajdanvolt kis épülete.

Vitéz Vadady Albert a Független Újság főszerkesztője (Fotó:
magántulajdon)

A Mandák villa Fóton (Forrás: Nemzeti Digitális Archívum)

A Mandák villa, amely Vadady Albertnek a fóti tartózkodása idején átmeneti menedéket nyújtott, ma is fontos épülete az Újpesttel szomszédos településnek. Jelenleg az országos hírví Evangélikus Kántorképző Intézet otthona, ám eredetileg családi nyaralónak épült. A háromszintes, négyszáz négyzetméteres alapterületű villa egykoron méretes park közepén állt. Első tulajdonosa Mandák Pál volt, aki a milleniumi Budapesten, a Köztemető utcában élt családjával. Eredetileg fővárosi államrendőrségi biztos volt, majd vállalkozásokba kezdett. Földeket bérelt megműveltetésre, házakat vásárolt kiadásra, a fuvarozó cégével részt vett a Lágymányosi-tó medrének feltöltésében. Az így szerzett vagyona tette lehetővé, hogy családja számára nyaralót építtessen Fóton.

1890-ben 50 aranyforintot adományozott az evangélikus egyház orgonájára, és az egyik harangot is neki köszönhette a gyülekezet. (Abból a háború alatt sajnálatos módon ágyút öntöttek.) Mandák Pál halála után a

villát leánya, Mária örökölte, aki gyermektelen hajadonként élte le az életét. 1934-ben került Fótra Zászkaliczky Pál evangélikus lelkész, akinek felesége, Blaskovits Mária tanítónő ápolta a villa idős tulajdonosát. Mandák Mária ezért végrendeletében a fóti gyülekezetre hagyta az épületet, amelyet 1947-től birtokol az evangélikus egyház. A háborút követő nehéz években a ház sok embernek nyújtott menedéket. Falai között húzódott meg rövid ideig gróf Apponyi Franciska is (ÚHÉ 2011. 3. sz.). Államosítására a szocializmus évtizedei alatt sem került sor. Az elmúlt évtizedekben több funkciót is betöltött; néhány évig népfőiskola működött a falai között, 1956-ban lelkészi konferenciának adott otthont, a rendszerváltáskor az újranyíló, híres Fasori Evangélikus Gimnázium kollégiumaként szolgált. 1989-ben itt alakult meg a Mandák kórus. Az épület az elmúlt években teljes felújításon esett át. A kántorképző híre azóta messze túljutott Fótt és Újpest – Vadady Albert választott otthonainak – határain. □

„Én szolgáló tanárnak gondolom magam”

„Tanár Úr” – így szólítja az egész város, mert Újpesten szinte alig akad olyan család, amelynek tagjai közül a Viola utcai általánosban vagy a Könyves gimnáziumban, az ELTE bölcsészkarán vagy a Pázmány doktori iskolájában valakit ne tanított volna. A Tanár Úr valójában, Professor Emeritus. Dr. Sipos Lajos Újpest díszpolgára, Apáczai-díjas pedagógus, József Attila-díjas irodalomtörténész az idén három jelentős elismerésben részesült. A Széchenyi-díjat kivételesen értékes tudományos pályáért, mindenekelőtt Tamási Áron életművének megismertetéséért, a Szűcs János-díjat a város múltjának feltárásáért és az újpesti helytörténeti kutatásban betöltött szerepéért, míg az Artisjus-díjat Babits Mihály műveinek kritikai kiadásáért, leveleinek sajtó alá rendezéséért vette át. Beszélgetésünk e három elismerés kapcsán az oktatói és irodalomtudósi pályáján ível át.

– *Tamási Áron író, politikus életútját különös megvilágításban vizsgálta irodalomtörténészként és a „személyes érintettség” okán. A Tamásiról készült könyvei mégis jóval később jelentek meg, mint a Babitsról szóló munkák.*

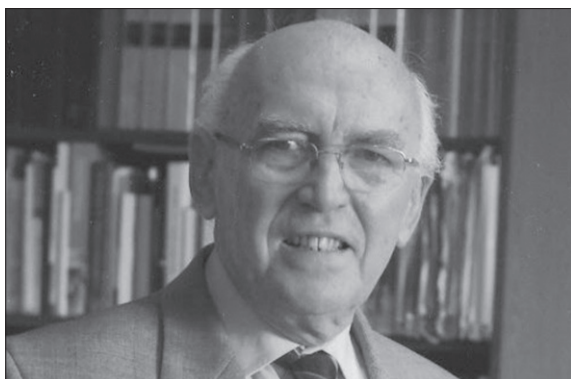
– Édesapám – mint Tamási Áron – Farkaslakán született, és az író testvérével, Gáspárral járt az osztatlan elemi iskolába. Apámnak jó esze volt, a plébános és a tanító is azt szerette volna, hogy továbbtanuljon. Az öregapám azonban hallani sem akart erről, ezért a

negyedik elemi után beadta szabóinasnak. Szegény az első napon belevágott az anyagba, gyorsan kiderült, hogy ehhez a szakmához nincs tehetsége... Miután 1916-ban az öregapám meghalt, a nagyanyám a két fiával és a lányával átköltözött Magyarországra. Édesapám bekerült a ceglédi hadiárva-házba, amelynek diákjai a helyi Kossuth Lajos Gimnáziumba jártak. Tizenkét évesen abba az osztályba járt, amelynek a későbbi Kossuth-díjas nyelvtörténész professzor, Pais Dezső volt az osztályfőnöke. Érettségi után apámat felvették az Eötvös Collégiumba, ahonnan ösztöndíjjal jutott Franciaországba. Doktori disszertációját a Magyar irodalom visszhangja a francia irodalomban címmel, az Országos Gyermekvédelő Liga adta ki. Tanár lett, akit az akkori minisztérium nevezett ki előbb a losonci, majd a salgótarjáni gimnázium, végül 1946-ban az újpesti Kanizsay Dorottya Leánygimnázium igazgatójává. Évekkel később, a halála után szegény anyánk azt sulykolta belénk, hogy a világ legrendesebb emberei a székelyek, azok közül a farkaslakaiak, és közülük a legrendesebb az édesapánk. Emiatt élt bennem egy erős farkaslakai tudat, székely tudat. Ha az embernek nincs apja, felépít magának egyet. Én is ezt tettem. Így történt, hogy Babits mellett sok évig várt rám Tamási Áron.

– *Amikor Tamásira került a sor, gyors egymásutánban születtek a könyvek. Különleges személyiség volt irodalmi és politikai tevékenységét, valamint magánéletét tekintve is.*

– Három kötetét szerkesztettem, mindhárom tartalmaz egy-egy olyan általam megtalált eredeti írást, amelytől teljesebbé vált az életműve. Később megírtam a Tamási Áronról szóló monográfiát, amelyben olyan, addig megválaszolatlan kérdésekre is megadom a választ, mint, hogy 1945-ben hogyan lett „majdnem” közoktatásügyi miniszter, és 1956-ban hogyan lett „majdnem” kormánytag.

– *Abogyan Farkaslaka miatt kutatta Tamási Áron életútját, úgy bizonyára Újpest miatt lett szívügye Berda József költői tevékenysége.*

A Tanár Úr, dr. Sipos Lajos irodalomtörténész, 2025

A 20. század e különleges alakja, akiről itt utcát is elneveztek, egész életében nyomorban élt.

– Berda már szinte teljesen kiesett az irodalmi köztudatból. Áron testvérem – aki fiatalemberként kíváncsi lett volna Berda visszaemlékezéseire, költői énjére –, a '60-as években utolsóként vállalta mellette a kísérő szerepét. Ám elkésett, mert Berda addigra már erős alkoholista lett, akivel lehetetlen volt irodalomról beszélgetni. Kettejük között csak a barátság maradt. Magam is tanúsíthatom, hogy Józsi bácsi már képtelen volt normálisan beszélni. Ha azonban rávette valaki, hogy olvassa fel a versét, akkor úgy olvasta fel, hogy az egész világ vele együtt fölemelkedett. Hihetetlen volt! És amikor véget ért az utolsó verssor, akkor folytatta a trágár szövegét; mert ő mindig néven nevezte a dolgokat.

Berda hagyatéka az Újpesti Helytörténeti Gyűjteménybe került, és ez nagyon fontos! Kutathatóvá vált többek között a mecénásokról – vagy ahogy ő mondta, a „mecénásokról” – összeállított listája, akikről feljegyezte, hogy ki az, aki krumplilevest vagy paprikás krumplit főz; kitől kap minden évben egy öltönyt, és ki az, aki ötven pengőt fizet, ha megjelenik egy kötete. Ez utóbbi volt az „első osztályú mecénás”, aki csak húszat adott, azt másodosztályúnak minősítette. A gyűjteményvezető Szöllősy Marianne segítségével rengeteg dokumentumhoz jutottam, amelyek kijegyzetelése érdekében rendszeresen bejártam a múzeumba. Az anyagból készült a 2016-ban megjelent Berda monográfia, amiről úgy gondolom, hogy talán a legjobb könyvem.

– *A Szűcs János-díjat az UTE egykori elnökének leszármazottja alapította, és a klubbal közösen létrehozott alapítvány kuratóriuma a várostörténeti kutatásaiért adományozta önnek. Annak idején, fiatal pedagógusként, hogyan indította el a helytörténeti kutatómunkát?*

– Tanárként húszévesen kerültem a Viola utcai Általános Iskolába, ahol úttörő-vezető lettem. A „felszabadulás” közelgő évfordulójára készülve a kerületi iskolák között versenyt írtak ki, amelynek első helyezettje elnyerte az MSZMP kerületi bizottságának vándorzászlaját. A mi csapatunk három alkalommal is győzött, és a zászló örökre az iskolában maradt. A „hazafias nevelés” címszó

alatt valójában helytörténeti ismeretterjesztés zajlott. Akkoriban még sokan emlékeztek a víztoronynál 1944-ben történetekre. A '60-as évek derekán még köztünk élt Hajdú András, Bandi bácsi, az egykori cipész, aki társaival sikeresen megakadályozta, hogy az Árpád úti nyilasközpontba összegyűjtött zsidó embereket kivégezzék. Ő volt az is, aki futárként egy titkos dokumentumot vitt el a debreceni Ideiglenes Kormánynak. Létezett tehát egy történeti mag, amelynek feltárását feladatul kapták a gyerekek. Újpest történelmének megismerésekor azt a kapcsolatot kerestem, amivel mindenki azonosulni tud. A diákok elmentek Hajdú Bandi bácsihoz, ám előttük én is felkerestem a szoba-konyhás újpesti otthonában, ahol – mint mesélte – valaha az illegális Kommunista Párt Központi Bizottsága ülésezett. Megkértem, meséljen.

– *A Szűcs János Díj alapítója dr. Hegyesi Gábor szociológus, aki számára a „hazafias” köntösbe öltöztetett helytörténeti verseny bizonyára emlékezetes maradt. Tanár Úr sok éven keresztül – nemcsak a Viola utcai általánosban, hanem a Könyves gimnáziumban is – tanította őt. A nemzetközi bírúvó vált tudós bizonyára hitelesnek tartotta a diákkorában szerzett ismereteket és emellett ismerte az Újpest Lexikon szerkesztésében betöltött vezetőszerpét is.*

– Nagyon szomorú, hogy Hegyesi Gábor a februári díjátadó ünnepségre a betegsége miatt már nem tudott eljönni, mert hosszú évek után egy jót beszélgettünk volna. Sajnálom, hogy alig két hónappal később elhunyt.

– *2001-ben Újpest Önkormányzata felkarolta az Újpesti Helytörténeti Értesítő kiadását. A szerkesztőbizottság elnökeként annak idején a Tanár Úr határozta meg a lap tartalmi koncepcióját. A folyóirat azóta is azt a szemléletet és irányvonalat igyekszik őrizni.*

– Az önkormányzat átvette annak a korábban ötszáz példányban sokszorosított lapnak a megjelentetését, amely eredetileg nem cikkeket, hanem dokumentumokat közölt. Dr. Derce Tamás polgármester és Hock Zoltán kulturális alpolgármester megkértek, vegyék részt az Értesítő megújításában. Közel állt hozzám a feladat, mivel a pályám során több alkalommal is nekem kellett kitalálnom, hogyan lehet egy elképzelést megvalósítani. Azt javasoltam, a lapot valódi újsággá alakítsuk

át olyan helytörténeti tartalommal, ami érdeklí a helyieket.

Kezdeményeztem, hogy az önkormányzat bízza meg az Újpesten élő Banga Ferenc Munkácsy-díjas grafikusművészt a folyóirat megtervezésével. Ő választotta a papírt, a betűtípust és ő tervezte a tipográfiát is.

– *Az elképzelések szerint milyen olvasói kört célzott meg a megújított Értesítő? A mai fiatalok számára miért lehet fontos ez a folyóirat?*

– Abban biztos voltam, hogy ennek a lapnak a diákoktól a nyugdíjasokig, az általános iskolát végzettekől a tudósokig mindenkire kell szólnia, mert ezen a szinten a történelem személyes ügy. A tartalmat, a stílust és a hangvételt hozzá kell igazítani a helyi emberekhez. Faluhelyen generációról generációra átadódhatnak a hagyományok, Újpesten azonban mindez megszakadt. Amikor megjelentek a panelházak, kicserélődött a lakosság, és olyan családok kerültek ide, amelyek felmenői nem kötődtek a településhez; számukra szeretnénk bemutatni a helyi történelmet. Ebben a helyzetben az Értesítőnek nagyon fontos a szerepe. A cikkek írására igyekeztem minél több egykori tanítványomat meginvitálni, közülük többen részt vettek az Újpest Lexikon szerkesztésében.

– *Berda József mellett Újpest lakói Babits Mihályt is kicsit a sajátjuknak tekintik. Egy tanéven keresztül az Állami Főgimnázium (a mai „Könyves”) tanára volt, és a Kártyavár című regénye itt játszódik. Tanár úr mikor döntötte el, hogy hosszú távon Babits-kutatással foglalkozzon?*

– Hadd kezdjem kissé távolabbról! 1944-ben Moszkvában, a Magyar Kommunista Párt emigrációban élő pártfőtitkára, Rákosi Mátyás megkapta a parancsot, dolgozza ki a jövőbeni Magyarország struktúráját. Társaival, Farkas Mihállyal, Gerő Ernővel és Révai Józseffel leírták többek között a magántulajdon államosítását és a kultúra megszervezését. Az Új Hang című moszkvai magyar nyelvű folyóiratban megjelent programjuk szerint csak azokat az írókat és költőket tekintették értékesnek, akik társadalmi célt társítottak az irodalomhoz. Ebbe a körbe tartozott mindenekelőtt Petőfi, Ady és József Attila.

– *Ebbe a körbe Babits nem fért bele...*

– Nemcsak Babits Mihály, de Arany János és Madách Imre is kiesett. Érdekes, hogy a magyar jövődőt kialakító négy emberből

háromnak személyes kapcsolata volt Babitscsal. Rákosi Mátyást tanította a középiskolában, Révai egy költőcsoport tagjaként kötetet jelentetett meg, amiről Babits a Nyugatban ódzkodva írt és Gerő is jól ismerte. Babitsot annyira eltűntették a magyar irodalomból, hogy amikor érettségiztem, nem szerepelt a tananyagban és könyvalakban nem adták ki a műveit.

Az 1956-os forradalom után azonban – egy beszéde miatt – büntetésből Csepelről a Könyves Kálmán Gimnáziumba helyezték Éder Zoltán magyar szakos tanárt, aki Babits-rajongó volt. Éder, Kornél öcsém tanára volt, és én a testvérem jegyzetfüzetét olvasgatva döbbsentem rá Babits jelentőségére.

– *Ha az '50-es években ennyire háttérbe szorították a költőt, néhány évvel később ön mégis hogyan kezdhetett komoly Babits-kutatásba?*

– 1962 januárjában befejeztem az egyetemet és nem sokkal később, a Széchenyi könyvtár olvasójaként megkerestem Keresztury Dezsőt – aki abban az időben az OSZK tudományos főosztályvezetője volt (korábban kultuszminiszter, majd az Eötvös Collégium igazgatója) –, hogy a kéziratárban lévő Babits-anyaghoz kutatási engedélyt kérjek. Ő azonnal rábólintott.

A '60-as évek vége felé Hodinka László, apám legbelsőbb barátja megkérdezte tőlem: „tudod, hogy egy úriember doktorál?”. Tudom, Laci bácsi – feleltem, és elmondtam, három éve járok hetente egyszer a Széchenyi könyvtárba és a Babits-kéziratokat kutatom.

Itt szeretnék megemlékezni azokról a hajdani Eötvös collégistákról, akik apám barátai voltak, és akikkel később az oktatás és a tudomány területén, a legkülönbözőbb helyeken találkoztam. Sorsuk közös volt abban, hogy 1947 után félre állítottak őket. Összetartottak, mert számukra az Eötvös Collégium életre szóló szellemi hovatartozást jelentett.

Visszatekintve látható, abban az időben a szerencsés véletlenek sora is segített engem. Az egyetemi felvételinél Tóth István professzor – egykori Eötvös collégista – ügyes manőverrel védett meg az Ifjú Gárdisták feljelentésétől. A doktori disszertációm opponensének Király Istvánt és Szabolcsi Miklóst jelölték ki, a korszak két mértékadó irodalomtudósához kerültem. Király akkortájt tartotta az akadémiai székfoglalóját, amiben egy Ady és

egy Babits verset hasonlított össze. Meghívott az előadására, jelezve, számít a véleményemre.

Amikor a doktori dolgozatommal ott álltam a szobája előtt, remegett a gyomrom. Bekopogtam, és ő azzal fogadott, hogy „Tanár úr, ne haragudjon, külföldre kell mennem egy küldöttséggel, jöjjön vissza három hónap múlva”. Három hónap múlva visszamentem, a gyomrom ugyanúgy remegett. Bekopogtam, mire ő: „Tanár úr, ne haragudjon, parlamenti felszólalást kell írnom. Jöjjön vissza három hónap múlva”. A harmadik három hónap is letelt, visszamentem, bekopogtam, mire leültetett a szobájában és tegezve azt mondta: „amit írtál nagyon jó, a disszertáció ügyében beszéltem az intézet igazgatóhelyettesével, vár téged. Az anyagot megjelenteti az Akadémiai Kiadó. A szóbeli vizsga egy kollegiális beszélgetés lesz”. Így történt, hogy 1972-ben doktoráltam, majd, Babits és a forradalmak kora címmel az Akadémiai füzetek sorozatban 1976-ban megjelent a doktori disszertációm.

– *A tanári és a kutatói pályája párhuzamosan futott. Felkészően szólva Babits mindenbóvá elkísérte.*

– Én szolgáló, és nem önmegvalósító tanárnak gondolom magam. 1975-ben alakult meg a Budapesti Tanárképző Főiskola, ahol tanszékvezető lettem. Talán, ha öten lehettünk a tanszéken. Néhány „ejtőernyős” kolléga és a párttitkár nagyon megkeserítette a mindennapjainkat. Ha azt akartam, hogy ne a politikáról szóljanak a hétköznapiak, akkor magam tartottam az előadásokat a régi magyar irodalomból, a 19. és a 20. századi irodalomból és esztétikából, majd ezeknek a tárgyaknak a vizsgáztatását is én végeztem.

Sűrűvé váltak a napjaim. Amikor már annyira elkeseredtem, hogy azt fontolgattam, otthagynom a főiskolát és visszamegyek a Könyves Kálmán Gimnáziumba tanítani, ki-neveztek docensnek az ELTE Bölcsészkarára. 1983-ban ez nagy elismerésnek számított. Pontosan negyven éve 1985-ben szerveztem meg a Babits-kutató csoportot, amelynek munkája a Babits Könyvtár köteteiben ölt testet. Megjelentek többek között a regények, a kisprózák, a drámák kritikai kiadásai, az esszék, a tanulmányok, a kritikák alsorozatok, és a levelezés kötetei. Babits több mint tízezer levelet hagyott hátra. Annak idején a kéziratokkal

kezdtek a hagyományos cédulázást, ám a számítógép szerencsére megkönnyíti a munkát. Ennyi év után sokkal tágabb kép tárul elénk; a kötetek bő jegyzetanyaga bemutatja a korszak minden fontos törekvését, a történelmi, társadalmi és művészeti élet rejtett dimenzióit. Eljött az idő, hogy megszabaduljunk egy sereg felesleges, megalapozatlan előítéllettől. A történelmet leegyszerűsíti a politika; meg kell próbálnunk lebontani a leegyszerűsítést.

– *A Babits-kutató csoport eleinte az ELTE-n, később a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karán működött. Maradt elvarratlan szál a kutatómunkában?*

– Amíg élek, addig a Babits-kutató csoport formálisan még létezik. A Széchenyi-díj átvétele után váratlan dolog történt. A Pázmány Egyetem dékánja egy személyes hangú, gratuláló levelet írt nekem. Megköszöntem a sorait, és jeleztem, a sorozatból még öt-hat könyv kiadásra vár. A dékán erre azonnal személyes találkozót ajánlott, ahol elmondtam neki, a Babits-sorozatot tovább kellene folytatni. Ehhez szükség lenne egy háttérintézményre, amely pályázni tud a kiadás támogatására, és szükség lenne egy irodára is, ahol havonta egyszer-kétszer találkozhatom a csoport tagjaival. A dékán úr mindkét feltétel támogatását megígérte. Ha mindez megvalósul, bár jogilag már nem én leszek a kutatás vezetője, de – amíg az erőm engedi – természetesen részt veszek a munkában.

– *Pályája során hogyan tud ennyiféle feladatot vállalni?*

– A tennivalók minden fázisában segít a feleségem. Hatvanhat éve mindig mindenben együtt dolgozunk. □

Dr. Sipo Lajos kezében a Babits Könyvtár legújabb kötete
(Fotók: Várai Mibály)

Könyvek Újpestről

„[...] itt találtam magam, egy olyan helyen, amely arra az utcára emlékeztet, ahol felnőttem.” – így vallott egy interjúban választott otthonáról, Újpestről Tompa Andrea író, kritikus. A Sokszor nem halunk meg című regénye szülővárosában, Kolozsváron játszódik, ahol 1944 májusában, a gettósítás kezdetén, egy orvosnő a dajkára bízta kislányát, Tildát. Erzsi és férje vigyáznak, hogy senkinek se ne tűnjön fel a csecsemő jelenléte. A regény a gyermek sorsát követi végig, ám feltárul benne a 20. század második felének társadalomtörténete és megjelennek a romániai események. E könyv mindemellett nőtörténet, örökbe-fogadás-történet, anyaságtörténet, valamint a színházi alkotófolyamatokat ábrázoló művész-regény. A szerző, regényéért 2024-ben elnyerte a Mészöly Miklós-díjat. A kötetet a Jelenkor Kiadó jelentette meg.

Az Újpestért díjas Jolsvai András új regényében szellemesen idézi meg a rendszerváltó nemzedék reményeit. Szereplői próbálják megérteni az új idők szavát, és hinni akarják, hogy ebből az alakuló, fülsiketítően vegyes kórusból az ő hangjuk is kihallatszik majd. 1989

decemberében Zádor Andrást, egy irodalmi folyóirat fiatal rovatvezetőjét kirúgják az állásából. Zádor szerint az új rendszerben csak a teljesítmény, a tehetség és a szorgalom számít, neki tehát nincs félnivalója. A regényből kiderül, hogy az események nem egészen úgy alakultak, ahogy azt elképzelték. A jó képességűek helyett az ügyeskedők ideje érkezett el. A számos önéletrajzi utalást tartalmazó regény a Pesti Kalligram kiadónál jelent meg.

Újabb botlatókövek Újpesten

Június 12-én két helyszínen helyeztek el botlatóköveket Újpesten. A Tavasz utca 46. előtt Fisch Ede és Fisch Edéné, a Bocskai utca 18. előtt Bricht Sándorné, Hendl Feodóra és Varga Endrének emlékére süllyesztettek a járdába egy-egy rézlappal burkolt kockakövet.

Száznegyven éves az UTE

Június 14-én egésznapos ünnepséggel emlékeztek az Újpesti Torna Egylet megalakulásának 140. évfordulójára. A Szent István tér 19. számú épületnél, az egyesület megalakulásának helyszínén a rendezvény emlékbeszédekkel, koszorúzással folytatódott, majd a Szilágyi utcai sportközpontban ünnepi műsorral zárult.

Táblaavatás és emlékülés

Augusztus 27-én az újpesti községháza építésében közreműködők tiszteletére emléktáblát avattak a városháza dísztermében. Az épület 125. évfordulóját – az Újpesti Városvédő Egyesület kezdeményezésére – emléküléssel ünnepelte az önkormányzat. A rendezvényen Rojkó Annamária, Millisits Máté, Szöllősy Marianne és Iványi János tartott helytörténeti előadást.

Városnapi elismerések

Augusztus 29-én, az Újpesti Városnapok alkalmából Újpest Önkormányzatának Képviselő-testülete Újpestért Díjban részesítette dr. Szerényi Mária Lujza nyugalmazott pedagógust, Nagy László labdarúgót, edzőt és Zámbo András Zoltán lelkipásztort. Újpest Elismerő Oklevele díjban részesült: Borbély László labdarúgó, edző, Szabó János tanár és dr. Torma János háziorvos. A kitüntetéseket a városháza dísztermében Trippon Norbert polgármester adta át.

Gyász hír

Június 21-én, életének 95. évében elhunyt Bertalan Tivadar Kossuth-díjas festőművész, grafikus, látványtervező, író, Újpest, Budapest és Erdőkertes díszpolgára, az MMA tagja. A művész több mint száz játékfilm látványmestere, díszlettervezője, artdirektora, továbbá táblaképek, grafikák, könyvek, borítók, kötéstervek, tipográfiák, prózai szövegek és illusztrációk alkotója volt. Végso búcsúztatását július 15-én, a Megyeri úti temetőben tartották.